

TRANSILVANIA

Anul 56.

Aprilie 1925.

Nr. 4.

Pentru Mihail Eminescu.

— Cuvânt de introducere la o serată Eminescu. —

În zilele noastre, când Patima e pe cale de a gătui Rațiunea umană, când se dau Saturnalii sociale cu nemiluita, când bietul creier omenesc, care mai vrea să cugete caută luminișuri — fiindcă popoarele par'că petrec într'o noapte neagră și încearcă, pe dibuite, să se pipăie, să se înțeleagă, după prăpădul de-abea trecut — aș invoca și pe Mihail Eminescu în ajutorul unei colaborări între popoare.

Oricât de bizar s'ar părea unuia sau altuia acest început de apreciere a figurei lui Eminescu, la un festival, în onoarea sa, îl rog să asculte până 'n capăt argumentația mea.

În epoca noastră, când mașina stă să-și răsbune pe om și să-i anihileze sufletul, se născocesc zeci și zeci de invenții, cari — puse în serviciul unui geniu bun — ar putea tămădui sufletul omenesc, bolnav. Așa d. e. relata un adânc cunoscător al muzicii, francezul Widor, de curând, despre succesele telefoniei fără de fir și prevestea în timpul apropiat, nici mai mult nici mai puțin, decât o reprezentație muzicală, la care orchestra operei din Paris va acompania, la distanță, pe cântăreața, care se va afla pe o scenă din Bruxela.

Ați cetit despre *televiziune* — invenția genială a unui englez. De aici înainte vei putea avea ecranul dela cinematograful, în dimensiuni mai mici, la tine, acasă și vei putea vedea persoana dorită, ca și când ai avea-o aieva în fața ta. Dispar distanțele, constată Ch. Richet. În viitorul apropiat au să se poată vizita, reciproc, reprezentanții popoarelor pe calea telefoniei fără de fir și pe calea televiziunii.

În celulele unei temnițe ca cea din Cluj, de exemplu, unde se află încarcerati deținuții politici, aș introduce câte un aparat de telefonie fără de fir și câte un ecran de televiziune. În loc de a-i lăsa să frământa gânduri negre, aș da deținuților medicină sufletească, de meditat. Câte unui «ébred»-ist inflăcărat, care se plictisește în celula sa, i-aș aduce aminte pe ecran: Trezește-te! Suspiniul tău de acum — e pricinuit de zecile de suspine ale foștilor deținuți români, slovaci, sârbi, suspine, cari n'au fost ascultate de ocârmuitorii de pe vremuri! Ascultă — poate că a mai rămas în vreun unghier al temniței un suspin al celui nedreptățit, într'o patrie mașteră! — Și aș urma cu o cură terapeutică modernissimă: aș lăsa să i se perinde pe dinaintea ochilor ceace neamul românesc are vrednic de arătat și de auzit. O simfonie de a lui Enescu i-ar încânta urechea recalitrantă sau un cântec poporal românesc, cules de Bartók Béla — o pânză de a lui Grigorescu, cu țărani de ai noștri, i-ar înveseli fața brăzdată de crețe — iar simfonia unui vers de Eminescu i-ar spune respicat, dacă se va întreba mai târziu: Te mișesc cei ce te 'ntărită să urăști. Și *acolo sunt oameni* și acolo sunt sentimente *nobile* și acolo are ce aplauda un om cu judecată clară!

Astfel aș căuta să stăvilesc, în parte, mâna, care începe să scrie primele litere ale unui Mene Tekel Phares culturii europene... Că nu mi-ar reuși decât numai într'o mică parte, e drept — dar sămânța aruncată va trebui să încolțească și să-și împartă alte semințe, purtate de vânt, până departe-depart...

* * *

Indrăzneala de a vorbi în fața unui public de acum despre Eminescu e mare — o recunosc.

Eminescu acesta, doamnelor și domnilor, n'a fost om bogat, mai mult, a fost sărac, sărac lipit pământului, de multe ori cu ghetete scâlciate, cu hainele ferfenițite, lipsit de spiritul practic de a se giftui. «Sunt prea mândru în sărăcia mea. I-am *disprețuit* (pe oameni) și acest gest e prea mult pentru un suflet, care nu s'a coborât în mocirla vremurilor de azi» — scria el alesei inimei sale, Veronicăi Micle, în 1876.¹ Veți înțelege că e temerar să vorbești despre un astfel de om în epoca în care goana după

¹ După «Em. în fața justiției» de Octav Minar, pag. 12.

căpătuială e spiritul movens al aproape tuturor acțiunilor ome-
nești.

Eminescu a disprețuit onorurile! N'a alergat nici odată, nici odată, după vre-o rozetă în butonieră, care stă bine — nu-i vorbă — la serate, dar care laudă pieptul atunci când sub rozetă bate-o inimă adevărată. Mai mult: lansat de Maiorescu, ca să citească la palat una din satirile sale — Eminescu n'a primit acest ofert cu ploconeala bizantină, vai, atât de uzitată, ci s'a supărat chiar — că fu «presentat în spectacol».¹

Cu «naivitatea-i de copil», cu spiritul-i de rândunică mi-grătoare din Moldova în Bucovina, din Bucovina în Ardeal, din Ardeal în streini, Viena, Berlin, apoi iară înapoi, la Iași — cel ce citea pe Schiller (scriitor a cărui etică e călcată în picioare în ziua de azi), cel ce citea pe Schiller în grajd, ca sulfur, cu 7 galbeni pe lună — cel ce pricepuse, după ce a răscetit bibliotecă întregi, mâncând, ca în Blaj, la saci întregi de cartofi, ca să-și astâmpere foamea — cel ce pricepuse că *deșteptăciunea este o primejdie* — veți înțelege prea bine că un astfel de «poet» n'are să spună prea multe unui îmbogățit de rășboiu, d. e., care se plimbă într'un automobil-limuzină, stropind cu noroiu pe bieții intelectuali și neștiind, vai, de multe ori, nici chiar să-și subscrie numele!...

Și, totuși, scriitorul acesta cu ghetete scâlciate, sentimentalul, persecutatul, datul în judecată de procurori politici — îl învinuieră chiar că ar fi delapidat cărți din biblioteca ieșană, unde fusese bibliotecar, ca să-l facă imposibil! — omul acesta, care s'a sbuciumat la noi cum nu s'au sbuciumat mulți intelectuali — el e ridicat, el e arătat în văzul tuturor, despre el se vorbește în primul rând când e vorba de literatura română — produsele creierului său sunt comparate cu acelea ale unui Leopardi, cu revolta lui Carducci, lirica lui cu aceea a unui Lenau și Heine — iar nizuințele sale cu acelea ale unui Prometeu modern.

Din durerea aceasta a sufletului său de «om» s'au ză-mislit nestematele, cari vor străluci câtă vreme va dăinui limbă românească — durerea a fost chiagul, durerea de a nu vedea stări ca cele visate în ceasurile-i de singurătate sfântă și dacă s'a ridicat cineva la noi ca să privească problemele *per sum-*

¹ Petrașcu, după biogr. N. Zaharia, ed. II, 176.

mos apices, dintr'un unghiu de vedere mai larg decât acela al brotăceilor, cari orăcăiesc și în ziua de astăzi, crezând că băltoaca lor este idealul, acel cineva a fost — Eminescu. El, cel nedreptățit cât a fost în viață, el, cel batjocorit, el e un reprezentant al geniului românesc în concertul european.

* * *

Epitete ornante ieftine?

În 15 minute nu voi putea dovedi contrarul, pe îndelepte — mi-am ales însă câteva fragmente din opera sa, cari vor pleda și înaintea dvoastră despre adevărul celor susținute.

Mai întâi de toate *Uricul*. În 1891 a apărut o carte de 214 de pagini, a unui canonic, acum îi știm numele (Dr. Alexandru Grama), care căuta să reducă la zero întreagă activitatea literară a lui Eminescu. Cartea se termina cu frazele: «Purtat-am noi jugul feudalismului și al calomiilor, purtat-au frații noștri de dincolo jugul fanarioșilor, purtat-am cu toții jugul limbei slave. Așa rușinos însă ca jugul lui Eminescu n'a fost niciunul».

Sentița o scria un anahoret, care se temea ca poeziile de dragoste ale lui Eminescu să nu fie un hașis primejdios pentru tinerimea română. Acelaș stimulent l-a avut, în parte, și «perechea» canonicului Grama: germanul Al. Baumgartner, când și-a scris diatribele împotriva lui Goethe, într'o teretenie de volum, voind să dovedească cumcă albul este negru.

În epoca noastră suntem mai «avansați» în ce privește literatura, în ziua de azi o poezie de a lui Eminescu cuprinde o doză chiar foarte mică de erotism, față de ce se debitează de poeți și dramaturgi sub titlul de poezie.

Lirica lui este de o muzicalitate rară. Cetiți unui strein, care nu pricepe boabă românește: «Te duci» sau «De-acuma nu te-oi mai vedea» sau «Să cer un semn, iubito, spre-a nu te mai uita» sau acele «Somnoroase păsărele», pe care le veți auzi și dvoastră în curând — și urechea streinului va trebui să aperceapă tonalitatea moll din ele și va zice: E ceva trist în cadența versului, în alegerea tonurilor. Sunt confesiile sufletești ale unui evreu rătăcitor al iubirii, care caută-caută întruparea aceea visată, chinteseța frumuseții, împerechiată cu Bunătatea — a acelei Kalo-Kagathii feminine, visate de greci. Ascultați:

Adio.

De-acuma nu te-oiu mai vedea,
Rămâi, rămâi cu bine!
Mă voiu feri în calea mea
De tine.

Căci nu mai am de obicei,
Ca 'n zilele acele,
Să mă îmbăt și de scântei
Din stele,

De astăzi dar tu fă ce vrei,
De astăzi nu-mi mai pasă,
Că cea mai dulce 'ntre femei
Mă lasă.

Când degerând atâtea dăți
Eu mă uitam prin ramuri
Și așteptam să te arăți
La geamuri.

O, cât eram de fericit
Să mergem împreună
Sub acel farmec liniștit
De lună!

Te duci.

Te duci, și ani de suferință
N'or să te vază ochii-mi triști,
Inamorați de-a ta ființă,
De cum zimbești, de cum te miști.

Și nu e blând ca o poveste
Amorul meu cel dureros,
Un demon sufletul tău este
Cu chip de marmură, frumos

Multe și minunate poezii erotice s'ar putea cita aici, dela scena *de dragoste* din «Călin» — cum ne-ar fi redat o un naturalist sau expresionist literar! — și până la «S'a dus amorul»..., ca să se recunoască mereu și mereu spontaneitatea simțământului, eleganța versificației, lipsa de artificialitate, gingășia din ele. Ex ungue leonem! Dintr'o pagină recunoști pe adevăratul poet.

Dupăcum mărturisia Goethe că n'a scris nici odată poezie lirică, care să nu-i fi emanat din adâncul sufletesc, — așa nici Eminescu n'a fost capabil să simuleze. Lirica sa este tot ceace poate fi mai personal.

Că a chemat-o pe aleasa inimei odată Eufrosina Popescu, Mite Kremnitz, în treacă, sau Veronica Micle — puțin importă pentru calitatea poeziei: în goana sa după ideal avea Eminescu scene de desgust în iubire ca cele descrise de Benjamin Constant, în «Adolphe», iar durerea că nu poate ajunge vreodată idealul îl con-

strângea să îți aducă, par'că, spectrul morții ființei iubite, după cum pictorul belgian Wiertz din Bruxela picta frumusețea femeiască întrupată lângă scheletul aceleiaș femei. Dacă nu subliniază Eminescu nimicnicia omenească în fața iubitei atât de cras ca Wiertz în pânzele sale — totuș — ne invită să gândim: toate sunt trecătoare pe pământ!

Dar și alta ne invită Eminescu: ne școlește *urechea* și cred că în fața multor versuri eufonice de ale lui ar pleca, rușinați, capul, poezii din zilele noastre cu versuri oloage, cei cu versurile, cari par'că au luat-o razna peste hărtoape, versuri, cari cochetază cu cea mai disgrațioasă cacofonie.

Dacă, în schimb, am ajuns la muzicalitatea din versurile unui Cerna, Vlăhuță, Iosif, Anghel — în mare parte este a i se mulțami și lui Eminescu, fiindcă el a fost acela, care a șlefuit limba, el a turnat-o în tiparuri trainice, culegând cuvintele, ca niște flori, din diferitele provincii românești, pe unde a colindat cu sârg de albină.

Poetul privește câte odată și la stele — câți privesc în ziua de astăzi la ele? — și scrie strofele sculpturale:

«La steaua, care-a răsărit
E-o cale-atât de lungă,
Că mii de ani i-au trebuit
Luminii să ne-ajungă.

Poate de mult s'a stins în drum
În depărtări albastre,
Iar raza ei abea acum
Luci vederii noastre.

Icoana stelei ce-a murit
Încet pe cer se suie:
Era, pe când nu s'a zărit,
Azi o vedem, și nu e...

Nimicnicia celor terestre, privirea *sub specie aeternitatis* — și a vieții omenești și a acțiunilor umane. Cu o concordanță între nimicnicia aceasta și lozincile noastre sociale, politice, nu numai din literatură — cine își bate capul în ziua de astăzi cu aceasta! Cu toatecă ar trebui să fie un nex causal între acțiunile noastre și raționamentul, care te aduce la convingerea nimicniciei omenești, a vieții noastre de efemeridă.

Sub aspectul acesta a lui «panta rei» să citească cineva descrierea «Nilului», acum, când se desgroapă osemintele lui Tut-An-Kamon și când se găsesc ouăle de ihnousaur de aproximativ 10 milioane de ani!

Aș ceti multe pasagii neuitate din Eminescu, din punctul acesta de vedere, dar n'am timpul necesar.

Cine nu cunoaște «*Satirele*» lui Eminescu? Sunt plesne de foc, cari ustură rău și în ziua de astăzi pe ceice — mutatis mutandis — se află între noi și păcătuiesc ca tinerii berbanți, sclivisiți, seci, ca farsorii ventriloci, ca pedanții maniaci.

Câte satire ar putea scrie Eminescu în ziua de astăzi! Cu hârtia atât de scumpă, cu tiparul atât de depreciat — Napoleon spunea că cerneala va omori societatea modernă! — r'ar avea atâtea șanse să fie ascultat un Eminescu modern, dar oricât de greu ar fi — ar fi datoria unei societăți sănătoase, din orice țară, să împrumute urechea unor astfel de «satire».

(Aici o mică paranteză, înainte de a auzi câteva din pasagiile celebre ale lui Eminescu: Streinule, care ai auzi aceste pasagii, îți ai și tu pe poetul, care ți-a spus adevăruri tot atât de crude: un Leopardi în Italia, un Hugo în Franța, un Petőfi în Ungaria, ca să nu citez decât numai trei.)

În «Epigonii» constată Eminescu de epoca sa:

Iară noi? noi, epigonii?... Simțiri reci, harfe sdrobite,
Mici de zile, mari de patimi; inime bătrâne-urâte,
Măști rizânde puse bine pe-un caracter inimic;
Dumnezeul nostru: umbra, piatra noastră: o frază,
În noi totul e spoială, tot e lustru fără bază;
Voi credeați în scrisul vostru, noi nu credem în nimic!

În Satira a III-a se adresează «urmașilor Romei»:

Și acum priviți cu spaimă fața noastră sceptic rece,
Vă mirați cum de minciuna astăzi nu vi se mai trece?
Când vedem că toți aceia, care vorbe mari aruncă,
Numai banul îl vânează și câștigul fără muncă,
Azi, când fraza lustruită nu ne poate înșela,
Astăzi alții sunt de vină, domnii mei, nu este-așa?

Prea v'ați arătat arama, sfâșiind această țară,
Prea făcură-ți neamul nostru de rușine și ocară,
Prea v'ați bătut joc de limbă, de străbuni și obicei,
Ca să nu s'arate-odată, ce sunteți: niște mișei!
Da, câștigul fără muncă, iată singura pornire;
Virtutea? e-o nerozie; geniul? o nefericire.

Dar lăsați măcar strămoșii ca să doarmă 'n colb de cronici:
Din trecutul de mărire v'ar privi cel mult ironici.

Cum nu vii tu, Țepeș-Doamne, ca punând mâna pe ei,
Să-i împarți în două cete: în smintiți și în mișei,
Și în două temniți large cu de-a sila să-i aduni,
Să dai foc la pușcărie și la casa de nebuni!

Ce aş putea spune în câteva cuvinte despre *părerile sale politice*?

Numai două citate în proză, am ales, două citate dure-roase și concludente.

În 1876 scria Eminescu Veronicii Micle, într'o scrisoare confidențială: «Ah, politica este cauza tuturor nenorocirilor din țara noastră!»¹

Sub «politică», înțelegea goana nebună a persoanelor înscrise în partide după căpătuială, egoismul exagerat, care mână pe mulți dintr'un partid într'altul, nu din convingere, nu din principiu, ci fiindcă nu li s'a satisfăcut dorința de lup, înțelegea antiteza dela spiritul de responsabilitate socială, dela colaborarea în folosul unui ideal comun.

Ca tânăr student, în Viena, la «România Jună», propune odată fusionarea «*necondiționată*» a societăților studențești românești existente pe atunci în capitala Austriei, fiindcă e pătruns de adevărul că numai umăr la umăr se va putea urni carul din pietri și că forțele izidite în certuri sterpe sunt un minus rușinos pentru energiile unei tinerimi studioase.

Într'o ciornă, găsită la «Academia Română», ne-au rămas următoarele rânduri semnificative, scrise ca răspuns la unele acuze nedrepte. Ascultați lozinci clare, valabile și în ziua de astăzi:

Din «Scrieri Pol. și Lit.», pg. 103—4.

«N'am cercat a dovedi nicăiri, că *despotismul* este fericirea și progresul popoarelor. Tot ce am arătat, e că *puterea statului*, domnia concretă a legii, trebuie să fie mai tare decât tendințele claselor sociale și să le înfrâneze. Unde această putere a statului e în vecinică mișcare și lovită perpetuu în centrul său, acolo se naște despotismul unei caste și lipsa de drept a celorlalte clase sociale, se naște despotul personal, care nu respectează nici o lege și sfârșește rău, precum au sfârșit și despoții din istoria Romanilor. C'un cuvânt: am susținut domnia

¹ Octav Minar: Eminescu în fața justiției, pg. 27.

absolută a principiului armoniei intereselor, în contra despotismului, a domniei unei caste sau a unei persoane pe seama celorlalte clase, lipsite de drept.

N'am susținut că țăranul trebuie să rămână țăran, etc., ci că înaintarea dintr'o clasă într'alta trebuie să fie bazată pe *muncă* și nu pe *privilegiu*.

N'am susținut că e rău sistemul nostru constituțional, care dă drept la alegeri, înlesnind scribilor a ajunge la afacerile statului, ci am arătat numai că acest sistem e lărgirea vechilor privilegii asupra progenerării claselor privilegiate din trecut și că nu corespunde cu clase economice pozitive, care să găsească în el mijlocul de a-și reprezenta interesele lor în stat.»

Acestea au fost scrise într'o polemică, după o serie de articole în care analiza starea putredă a imperiului habsburgic: Punea și el degetul pe rană, cum a pus și alt «poet». acesta german, Grillparzer, cel ce a trebuit să se retragă, morocănos în căsulia sa, fiindcă adevărurile-i crude nu erau pentru curtea învățată cu eticheta spaniolă.

Se întreabă mintea sănătoasă, dacă mai îndrăznește să mai întrebe ceva: Se poate altfel, decât sfatul dat de Grillparzer și de Eminescu? Lozincile spre o aplanare a luptelor de exterminare de clasă, de rasă, etc., să n'aibă rațiunea de a fi? Acum, când un geniu rău își bate joc de noi toți, cum nu și-a bătut nici când joc de cineva vreodată?

Dacă a ajuns Eminescu la disprețul acela față de specia umană, dacă i s'a născut surâsul acela dureros din colțul gurii, dacă a rostit, ca un al doilea Marc Aurel, filozoful:

«Ce e val, ca valul trece
De te'ndeamnă, de te chiamă,
Tu rămâi la toate rece»

din «Glossa» sa — e că s'a oprit pe urma experiențelor sale la acea etapă a vieții când vezi că nu poți să te împotrivești unui curent, care trece ca un Samum prestilențiat peste capetele tuturor, și că este mai prudent, chiar logic, să aștepți să treacă nebunia omenească, dacă vei avea norocul de a-i supraviețui. El n'a avut norocul. Il vom avea noi?

Pe «Faust» al lui Goethe, povestește Rosegger că l-a citit de trei ori, întreg, în viață, pe lângă fragmente: odată în copilărie, când figura predilectă cititorului tinăr a fost Mephisto: în tinerețe, când Gretchen l-a atras cu farmecele ei, și la vârsta maturității, când Faust aieva i-a ținut atenția, cu problemele filozofice puse. De ce să nu se poate ceti și un scriitor astfel, dându-se atenție diferitelor sale etape sufletești? De ce să nu ne fie permis astăzi, după cataclism, să deschidem opera lui și să o citim cu alți ochi, cu ochii celor ce vreau să se întremeze sufletește?

Gingășia redată în versurile-i lirice să o răspândim ca polenul unei flori vrăjite, ca să contrabalanseze ariile de jazz-band, de Shimmy și de Foxtrott, împrumutate din cutare local dubios din Argentina, cântate de femei cu moravuri ușoare — chemările-i spre o atmosferă mai curată să ni le luăm la inimă, să nu le zeflemisim, fiindcă atunci ne tăiem *noi* în carne vie; biciul, cu care vrea să dea zarafii afară din templu, să-l lăsăm să vâjâie din nou; gândurilor privitoare la nimicnicia omenească să le deschidem larg porțile, dând altă țintă vieții noastre literare, sociale, *politice*, decât aceea, care duce la prăpastie.

Dacă n'am căuta ce este real, ce este nobil în personalitatea lui Eminescu, dacă ne-am bate joc de acest protagonist, de acest precursor al unor vremi mai bune, laudele aduse lui ar fi sterpe — am ucide pe «om» din Eminescu, cum trebuie să trăiască în noi.

Eminescu este un scafandru, care s'a scoborît în fund de mare, să ne pescuiască nestemate. L-am lăsat să coboare sub clopotul scufundător. A găsit lucruri prețioase, corale rubinii, meduze strălucite. Ne dă de veste că vrea să se ridice iarăși la aier, că vrea să respire din greu, că dorește albastrul cerului. Pe corabie s'a dat o luptă pângărită — a curs sânge îmbelșugat.

Unii s'au îmbătat și au spart cu picioarele tăpălăgoase porțelanuri scumpe — o spune Kant, la loc de frunte, despre războiu, în cartea sa despre «Pace» — alții dansează Carmagnola, dansul revoluției, pe butoaie de praf de pușcă, plineplinuțe.

Scafandru trage frânghia din greu și ne roagă pe toți: lăsați-mă să vă vorbesc! Vreau să vorbesc conștiinței voastre! Trebuie să vă desmeteciți!

Il lăsați să moară a doua oară pe fund de mare? Nu-i dați puțința să ne grăiască cu operele sale, să ne învețe de nou ce-i gingășia, ce-i revolta sufletească adevărată, ce va să zică dorul după libertate și frumos?

Ați fi — nu un public de gală, care aplaudă opera lui Eminescu, ci unul, care vrea să se arate numai în logi și staluri și care mișcă din mâni, în loc ca fiorul câștigat la recitirea versurilor lui Eminescu să se transplante la inimă și să pledeze acolo pentru o lume mai bună. Numai în cazul din urmă are noimă o astfel de sărbătoare sufletească.

Ascultați textele scrise de el, armonizate și comunicate astăzi, fiți crainicii adevărilor lui sănătoase, *militați pentru ele*, dați puțința scafandrului să ajungă la suprafața apei și să respire aerul curat, după ce l-ați purificat de toate gazurile asfixiante intelectuale...

Așa sărbătoriți pe Eminescu!

Horla Petra-Petrescu.

Imagini pentru ochii ei...

— Sonete. —

Când mâna mi-o întinzi...

— *Vezi, tu, mljește iarba sub zăpadă
Și pomii goi încep să 'nmugurească;
Cu-aceeaș frăgezime tinerească
Se plimbă Primăvara prin livadă...*

*Pe urma ei, în murmur de cascadă,
Isvorul a 'nceput să irosească;
Și 'n suflet simt cum a 'nceput să-mi crească
Un dor încins cu săgetări de spadă...*

*...Nu știu de ce, ne 'ncrezători în soartă,
Mergem tăcuți... ne despărțim în poartă
Și simt că toată primăvara trece*

*Și iar zăpezi încep ca să s'aștearnă,
Când, tot atât de albă și de rece,
Tu mâna mi-o întinzi, — simbol de larnă...*

Indoială...

*Trec zilele și săptămâni de-a rândul,
Noi nu ne mai vedem... în apropiere
Văd casa ta albind... ca o pufere
Ce totdeauna îmi albește gândul...*

*Daș pragul ei, adeseaori visându-l
În ceasuri nestârșite de veghere,
Nici azi nu-l trec... și, singur, în tăcere,
Adâncul tău de suflet luminându-l,*

*Sunt un scafandrier pe fundul mării...
Culeg, în poezia depărtării,
Nădejdi ce 'n ochii tăi își pierd puterea...*

*Și, trist, când dorul pașii mi-l îngână,
Îmi calc pe inimă și revederea
O tot amân, mereu, pe-o săptămână...*

Decepție...

*E primăvara asta descântată
De nevăzute mâini de vrăjitoare...
Pe creanga sufletului meu în floare,
O pasăre stă pururi aninată*

*Și-mi scutură podoaba parfumată,
Lovind mereu ca o ciocănitoare...
Și 'n tainică lovire cobitoare
Vrea par'că sufletul să mi-l străbată...*

*...Cu ochii aluriți în zarea-albastră,
Sînt între gene înflorind sprințară
Iubirea mea tăcută și sihastră...*

*Și înțeleg, din ce mi-ai spus aseară,
Ce 'nseamnă 'n suflet pasărea mălastră
Și pomi pleșuvi, în plină primăvară...*

Finis...

*Iubirea mea va fi, cândva, bătrână...
Și 'n clipa când o voi simți că moare,
Incredător în viața viitoare,
Imi voi pleca genunchii în țărână...*

*Cu 'n dor de azi, ce știu c'o să-mi rămână
Credința mea în vecl neplertoare, —
Mă voi ruga să fie iertătoare
Cu tot ce-a fost... și 'n soarta mea păgână*

*Din taina nesfârșitelor litanii
Vedeai voi pe Isus la Gethsemani...
Și 'n margine de suflet ridicată, —*

*Bând cupa suferinții, liniștită, —
Va fi simbol de moarte resemnată
Iubirea mea, murind ne 'mpărtășită...*

Marius Iliescu.

Greutățile democrației.

— Ideile președintelui Masaryk. —

Îți cade bine să auzi pe un cugetător adânc sfātuindu-te. Cu atât mai greu cântăresc în cumpănă sfaturile sale, cu cât cele rostite sunt fructul experiențelor câștigate cu mare trudă și se referă la probleme *vitale*.

Trăim epoca «democrației», — o auzi pe toate cărările. Dacă ar fi să tragi de mâncă pe cel ce constată «democrația» și să-l întrebi ce pricepe dânsul sub democrație — ai avea mari desiluzii. Tot capita, tot sensus — câte capete, atâtea păreri.

Dacă nu domnește claritatea — *cum* vom putea înainta cu succes?

În loc de a ne pierde timpul *prețios* cu disgrațioase incriminări reciproce și cu interminabile polemici, (ca comentatorii Iliadei, din evul mediu, cari se certau dacă eroul s'a sculat cu stângul sau dreptul, din pat) n'ar fi mai cu cale, mai ducător la scopul *comun*, să adâncim problemele cardinale, de cari este

turmentată omenirea de astăzi și să căutăm să le dăm o soluție viabilă?

Ascultați de astădată pe actualul președinte al Republicii cehoslovace, pe dl Toma G. Masaryk, cum a scris despre *greutățile* democrației, în 1911, când era încă deputat în camera vieneză. Analiza se potrivește, în mare parte, și astăzi.

Resumăm și escerptăm pasagii din prețioasa carte «*Les problèmes de la démocratie*» (Problemele democrației), prefațiată de dl *Albert Thomas* și apărută în Paris, în traducere franceză, la librăria de științe politice și sociale M. Rivière (1924).¹

* * *

Impresia cea dintâi pe care a avut-o Masaryk întrând, ca deputat, în parlamentul din Viena, a fost aceea de a fi dat într'o *moară*. Aceeaș larmă ca la moară și în parlament, numai că te convingi că nici roțile parlamentare, cari pricinuesc atâta sgomot, nu sunt de temut. Cu toate astea te simți, în amândouă locurile, plin de faină, pe haine și pe față, și te cuprinde un simțemânt de displăcere. — Dându-și seamă de tumultul camerei austriace, se gândește Masaryk și la o «*bursă*», dar și la un *teatru*, iar când vede locurile ridicate, pe seama miniștrilor și a președintelui, precum și a funcționarilor, îi vine în minte o *biserică cu altar* (nu-i vorbă, imaginea aceasta e mai palidă decât celelalte trei). Moară—bursă—teatru—biserică, iată combinația de imagini evocată în mințea lui Masaryk. Și, totuș, «în această moară, în această bursă, în acest teatru, în această biserică își are reședința Poporul și aici se face politica»...

Se vorbește despre declinul, dacă nu despre decadența parlamentarismului, sau cel puțin despre o *criză a parlamentarismului și a democrației*.

Se susține din partea conservatorilor și a reacționarilor, mai cu seamă, că ar fi incapabilă de a conduce politica camera populară, ieșită din votul universal, și că ar oscila. Chiar și reprezentanți ai democrației își exprimă nemulțumirile lor (sindicaliști, ca Sorel și Lagardelle, socialiști, ca Michels, liberali, ca Ostrogorski, etc.). «Anarhismul apolitic și antipolitic își găsesc numeroși partizani, în *toate* partidele și în *toate* tendințele».

¹ Nota: Paris, Rue Iacob 31, prețul 5 franci.

Chiar și *Rousseau* a «subliniat cu vigoare» dificultățile democrației, scriind fraza, adeseori citată: «Luând termenul în riguroarea (severitatea) înțelesului, n'a existat niciodată o adevărată democrație și nu va exista niciodată» (în opera sa «Despre contractul social», cartea III, cap. IV). «Dacă ar fi (pe pământ) un popor de zei s'ar governa democratic. O guvernare atât de perfectă nu convine oamenilor» (totacolo). M. scrie: «Rousseau are dreptate și e nedrept totodată. Este just să judeci organizațiunile sociale actuale după republicile antice, neparlamentare? Noi avem state mari, populația sporește, raporturile sociale se complică, mozaicul diferențelor de clase (sociale) se mărește, indivizii, colectivitățile și clasele (sociale) nu încetează de a se diferenția — pe scurt, condițiile puse de Rousseau nu pot fi îndeplinite. Atunci? Hic Rhodus, hic salta!»

20, 70, 150 de milioane de locuitori și mai mult nu se pot aduna toți la un loc — sunt siliți deci ca să-și trimită delegați, ca să se lase reprezentați. Greutățile ce se pun numărului și faptului că locuitorii sunt răspândiți geograficește în diferite ținuturi, trebuie să se micșoreze pe cât este cu putință. Mijloacele moderne de comunicație ajută la ameliorarea răului. De altă parte tehnica electorală și tehnica parlamentară pot să introducă perfecționări considerabile.

Complicarea raporturilor noastre sociale sporește mereu și trebuie ținut cont de ea. Nu se poate trece cu vederea nici peste diferențele din ce în ce mai pronunțate, economice, tehnice, naționale, religioase, etc.

«Chiar și în partidele în cari se află organizația cea mai democratică, se formează o oligarhie de șefi temporali sau stabili. Partidul cel mai democratic devine birocratic prin activitatea sa. Acesta este un fapt, și se explică, pe deoparte, prin natura raporturilor sociale, prin mecanica și tehnica vieții în comun, prin simbioză, pe de altă parte, prin *cauzele psihologice ale inegalității: dacă este foarte (extrem de) răspândită pofta de a domni, nu lipsește nici pofta de a fi stăpânit*; mulți oameni vreau să fie conduși, dacă nu stăpâniți, și *există și natura de sclavi*».

Indiferența și pasivitatea în materie politică favorizează creierea oligarhiilor, a aristocrațiilor, ca și inegalitatea de inteligență și de cultură.

Nu trebuie dat uitării un factor foarte important: «în lupta împotriva vechiului regim partidul cel mai democratic imită vechile instituții, cu toate că le este ostil și chiar tocmai fiindcă le este ostil. Această imitare a învinsului din partea învingătorului formează forța societății și trebuie să o însemnezi cu multă grijă».

Alt fapt psihologic despre care trebuie să fim în clar este că «după cum teoreticienii religiei, când explică monoteismul, se razimă, cu rezon, pe antropomorfism, tot astfel filozofii, care se ocupă cu statul, impută antropomorfismului politic (designarea nu este justă, de altfel) tendința a marelui majorități a oamenilor de a reprezenta într-o manieră curat antropomorfică organizațiile colective: stat, biserică, națiune, partid, etc.».

Urmează un lung pasagiu, care vrea să dovedească că aristocrația este, necesarmente, hierarhică și, esențial, domnia unui mic număr de indivizi, asupra masselor, iar «monarhismul este, de asemenea, în practică, oligarhic». M. se gândea la dinastia habsburgă și hohenzollernă și punea teza: «esența monarhismului este de a exista din «grația lui Dumnezeu». Ca antiteză punea democrația. «Dimpotrivă, democrația este, în esența sa, o ateocrație și, practic, o anti-teocrație, ai pute-o numi o *antropocrație*».

Din sec. al XVIII-lea începând se sprijină democrația pe *rezon și pe ideea umanității*. Se razimă *pe științe*. Democrația exercită *dreptul criticel și reclamă publicitatea tutaror actelor politice* (libertatea cuvântului, a presei, a întrunirilor).

«Politica democratică, parlamentul democratic are ca scop de a observa faptele sociale, de a nota trebuințele societății și de a propune și a se folosi, în consecință, de mijloacele potrivite. Tactica democratică este deci inductivă, realistă, câtă vreme aristocrația purcede de obicei într-o manieră deductivă, nerealistă, arbitrară și scholastică». Din cauza aceasta pricepi de ce democrația modernă s'a dezvoltat mai cu seamă în țările protestante și mai cu seamă protestante reformate (calvine). Anglia și America sunt patria constituționalismului și a parlamentarismului modern. În țările catolice se naște mai curând «extremismul», revoluțiile, dar «*democrația pozitivă*, care crede și se dezvoltă prin ea însaș, în continuitate, *este protestantă*».

«Egalitatea democratică pretinde *ca toată lumea să muncească*, fizicește și intelectualicește: munca științifică nu e mai puțin democratică decât este munca economică». *Vulgarizarea științei* este una din problemele principale ale democrației moderne.

Marea problemă a întregii democrații este: *cum trebuie împărțită și organizată munca?* «Problema politică a timpului de față este *lupta pentru autoritate*, adică *pentru o nouă autoritate*. *In fața cui se inclină azi omul modern*, care raționează, care este dotat de natură cu un simț critic și de un spirit științific? Care *autoritate* o recunoaște el în viața socială? Pe ce motive raționale poate omul descris mai sus să-și bazeze incorporarea și subordonarea sa la stat, la biserică, la națiune, la partid, etc...? Autoritatea însemnează ea totodată constrângere, și în ce măsură?»

Democrația «recunoaște faptul evoluției, deci a propriei evoluții».

.. «istoria și filozofia istoriei constituiesc arsenalul indispensabil al politiceii». Democrația este *critică și științifică*.

Ca antiteză citează M. cazurile concrete din monarhia germană (loja imperială în Reichstag), austriacă, din Saxonia, Serbia și pe Bismarck, care — «voind să apere monarhia contra democrației, a ajuns însuș un rebel».

Criza parlamentarismului o putem pricepe. «Ca corp reprezentativ, fiecare parlament este, în urma dificultăților pe cari le-am enumerat tocmai, o corporație oligarhică, — oligarhică în întregul (ansamblul) ei, în raport cu alegătorii, și oligarhică în organizația sa interioară. *Toate dificultățile și imperfecțiunile societății se regăsesc în parlament*. *Marea majoritate a deputaților înțelege cu greu evenimentele politice* (ai căror actori sunt ei înșiși); *competențele ar trebui să se impună cel puțin în comisiuni, dar viața prezentă a partidelor încă n'a dat specialului locul său adevărat*. Cu toate acestea comisiunea primează considerabil asupra adunării generale. Rareori se abordează discuția efectivă a legilor, cari trebuiesc să fie votate, cel mult în presa de partid și într'o literatură specială, care nu este accesibilă decât numai câtorva. Așteptând, *influența competenței*

politice asupra parlamentului este încă indirectă, se exercită mai cu seamă posterior legii și asupra unor puncte spectale.

«Parlamentul, în ședințele sale plenare, este un *rendez-vous de demagogi*, un spectacol dat de histrioni *politici*».

«Un parlament slab nu silește monarhia ca să aleagă un guvern tare și de aceea găsim, în atâtea state, ministri și ministrii lamentabile».

E o mare putere politică de a putea critica public persoanele și actele parlamentare. Există și dreptul de referendum și de inițiative parlamentare, dar încă nu sunt încorporate oficial regimului parlamentar.

Problema cea mare a democrației să fie: administrația. «Nu dominația, ci *organizația vieții în comun* — acesta este scopul democrației moderne».

Democrația trebuie să fie în politică *lipsită de machiavelism*, respigând tertipurile «diplomației» vechi. «Democrația modernă vrea să rămână politică, dar să fie totodată *sinceră și dreaptă*».

«Democrația deosebește defectele politicii exterioare de prestigiu, căreia îi este subordonată politica interioară; democrația își dă osteneala în consecință de a *democratiza politica externă*, ea vrea să substituie politicii aristocratice de prestigiu *politica ei constructivă*».

Nouăle generații vor trebui să fie instruite și crescute în vederea democrației. Sufragiul universal nu-ți aduce, de-a gata pe tipsie, spiritul democratic. «*Adevăratul democrat va simți și va acționa democratic, nu numai în parlament, ci și în comuna sa, în cercul său de amici, în familia sa. Democrația este o concepție despre lume și o regulă de viață*».

«Democratul modern trebuie să se instruiască în ziua de astăzi pe sine însuși, să se educe pe sine însuși; epoca de tranziție o cere aceasta și aceasta este *indispensabil...*»

Mari greutateți se pun în calea acestei instrucții. «Conflictul aristocrației și a democrației se va termina cu victoria democrației — aristocrația s'a sfârșit, în principiu: de a o sfârși și de fapt, iată datorința oamenilor progresului și a cugetării democratice». «Democrația este o consecință și o cerere politică a moralei umaniste moderne. Democrații sec. al XVIII-lea au enunțat gândirea lor astfel, încât revendicările democratice —

egalitate, libertate, fraternitate — le-au proclamat ca o urmare a *Iubirii evanghelice a deaproapelui* — noi o putem face tot așa, dar, în realitate, este contrarul ce se întâmplă: *Iubirea față de deaproapele nu va fi cu puțință decât numai în democrație. Până acum (1911) iubirea a fost călcată în picioare de aristocrația teocratică.*

Călăuze literare și de știință popularizată, engleze, franceze și germane.

Subcomisiunea «comisiunii «Societății Națiunilor» pentru colaborarea intelectuală» și-a pus o problemă foarte mulțumitoare, dar grea. Vrea să editeze în timpul apropiat o *listă a celor 600 de cărți mai bune ale lumii*. Anul trecut a venit directorul librăriei engleze (London Library) cu propunerea ca un comitet special să compună, în fiecare an, o astfel de listă. Propunerea a fost primită.

În fiecare țară se va alege câte un om de încredere, care va avea să recomande, după dimensiunile producției țării sale, zece până la patruzeci de opere, intrând în legătură cu factorii conducători.

Oricât de sceptic ar vedea problema cineva (d. e. un ziar ca «Frankfurter Zeitung»), faptul că se gândesc oamenii de bine de a apropia popoarele și în felul acesta, vorbindu-le conștiinței pe calea frumosului și al binelui, ne îndeamnă de a spera că întreprinderii acesteia i se va da atenția cuvenită.

Reproduc dintr'o lucrare mai mare (de circa 12 coale de tipar) ce așteaptă să apară, dar n'are încă editor: «*Terene culturale neexploatate*» (1905—1920) capitolul, care ne arată câteva «călăuze» literare-științifice engleze, franceze și germane, cu normele lor de redactare.

În timpul din urmă a scris dl profesor Grimm din Cluj, în «*Ideea Europeană*», un luminos articol, recomandând ce a crezut d-sa vrednic de remarcat în literatura universală. Poate că vom tipări odată și capitolul din lucrarea plănuită: «Călăuzele românești». H. P.-P.

* * *

Ideia de a edita *cataloge de cărți bune* (călăuze) pe seama cetitorilor neorientați în domeniul științelor, al beletristicii, etc. a fost sulevată în diferite rânduri la neamuri înaintate în cultură (englezi, francezi, germani). Bibliotecarii bibliotecilor publice din orașele mari și din provincie au simțit trebuința unor astfel de ghizi, căci altfel munca lor ar fi fost — de cele mai multeori — ingrată, având să împartă cărțile fără de nici un sistem, în mijlocul unei populații desorientate.

Pedagogii-sociali ai neamurilor înaintate au înțeles însemnătatea unor astfel de cataloage, compuse de *specialiștii* și nu s'au dat înapoi dela sacrificii bănești și sacrificii de energie, ca să contribuie la răspândirea cărților bune în masele poporului.

Dacă voiu aminti aici că un *Carlyle*, un *Ruskin*, un *Gladstone* — s'au grăbit să dea mână de ajutor unor întreprinderi de soiul acesta, cred că va înțelege și cetitorul român importanța problemei.

Voiu înșira aici câteva date și câteva amănunte, cari îmi par interesante — despre încercările făcute de englezi, francezi și germani.

Englezii.

Notițele privitoare la englezi le-am cules din meritoasa lucrare a lui *Ernst Schultze*: «*Volksbildung und Volkswohlfahrt in England*» (Cultura poporală și bunăstarea poporală în Anglia), (München și Berlin 1912), fiindcă — durere — la noi n'avem puțința să urmărim cultura engleză de aproape, dela izvor, necunoscând limba și fiind prea îndepărtați de Anglia.

Dr. Schultze a petrecut *anume* timp mai îndelungat în Anglia, în diferite rânduri, având misiunea de a studia bibliotecile engleze, în special, și iată ce ne mărturisește despre încercările englezilor în privința cataloagelor de cărți redactate după anumite norme pedagogice (pg. 89 sq.).

Entuziasmul care domnise în Anglia față de bibliotecile populare, în anii 1880—1900, a suferit o știrbire vădită la începutul sec. al XX-lea. Așteptările au fost *prea* mari și rezultatele prea neînsemnate, întocmai ca și în privința școlilor populare.

Pedagogii-sociali trebuiau să știe că numai o muncă continuă, *sistematică*, de secole, poate da o roadă satisfăcătoare — și că roada aceasta nu poate să se arete într'o epocă, care este sfâșiată de puteri, cari se alungă reciproc, și pe urma unei munci de abea de câteva decenii.

Pedagogii-sociali au ajuns la convingerea că rebuie să clarifice până în cele mai mici amănunte tendințele, ținta pe care o urmărește cultura poporului cu bibliotecile populare, că trebuie analizat mai cu seamă *spiritul* în care are să fie condusă o instituție culturală de acestea — pe lângă partea tehnică, practică.

Scriitorul *H. G. Wells* a dat expresie nemulțumirii sale într'un studiu special, care a apărut în volum (1903). Wells se plânge că bibliotecile publice nu au nici o legătură cu școala, că reproducțiile după picturi celebre nu figurează pe coridoarele bibliotecilor, că cetitorul fără de experiență este lăsat la

voia întâmplării când e vorba să-și aleagă lectura în bibliotecă, mai cu seamă când vrea să citească cărți științifice.

«Prea multe (din bibliotecile acestea), zice Wells, sunt mănăcări lipsite de puterea nutritivă sau, în cazul cel mai bun, nu oferă nimica ce ar putea satisface foamei sănătoase a spiritului după cunoștințe».

Wells propune înființarea unei societăți, care să aibă menirea de a redacta, în colaborare cât mai strânsă cu bibliotecarii, un ghid al cărților potrivite și care să se îngrijească ca ghidul acesta să fie utilizat cu succes din partea publicului. Pledează pentru călăuze de acestea în diferite domenii ale literaturii. Călăuzele acestea vor trebui să fie cât se poate de clare și de evidente — cu notițe bibliografice introductive. Vor avea să fie cât se poate de ieftine, ca să le poată cumpăra oricine.

Societatea contemplată ar mai avea misiunea: a) să cumpere în mai multe mii de exemplare cărți bune, ieftine; b) să plătească pe editorii și autorii cărților nouă, bune, dar scumpe, facilitând astfel editarea edițiilor ieftine, populare, ale acestor volume (Public Library Edition), pe cari le vor da mai apoi gratuit sau pe lângă prețuri minimale bibliotecilor publice.

Wells află în literatura bibliografică engleză numai câteva lucrări, cari să se apropie, în parte, de călăuzele contemplate de dânsul. Lista înșirată de Wells este următoarea:

1. «*Best Books*» (Cărțile cele mai bune) ale librăriei editoare *Schwan Sonnenschein* (apărută în 1891, cu supliment în 1891. Din lucrarea aceasta au apărut, în ediție specială, partea referitoare la sociologie și la fizică, putându-se cumpăra deosebit.

2. Mai valoroasă e, după Wells, călăuza «*Guide to the Choice of Books*» (Ghid de cărți alese) de *Acland*, care este însă anticată.

3. Cea mai bună călăuză de până acum este «*A Guide to the best historical Novels*» (Ghidul celor mai bune romane istorice), de *Nield*.

Tot Wells atrage atenția asupra călăuzei editate de *Societatea bibliotecarilor americani*: «*The bibliography of the Literature of American History*», (Bibliografia literaturii istoriei americane) pe care o laudă mult.

Urmez pe Dr. Schultze mai departe.

Unele biblioteci au ținut seama de trebuința unor astfel de călăuze și au editat călăuze literare speciale. Așa d. e. conducerea bibliotecilor populare din *Birmingham*, care a tipărit așanumitele liste ocazionale («*Occasional Lists*») — despre mașini, despre literatura privitoare la cultură, despre Africa-sudică-engleză, etc. Listele acestea sunt de câte 1 până la 2½, coale de tipar.

A apărut, în editură privată, o *călăuză a romanelor istorice* (engleze), care n'are ceva similar în literatura germană, până acum. O astfel de călăuză a romanelor istorice ar prinde neapuse de bine, scrie Dr. Schultze, bibliotecarilor din bibliotecile populare germane, fiindcă oricât de cetit să fie bibliotecarul, nu va putea să cunoască întreaga literatură specială. Călăuza engleză nu numai că enumeră cele mai frumoase opere ale literaturii lumii, ci oferă informații, ca să te poți adânci în operele recomandate, dacă ai interes față de istorie. Îți dă informațiile necesare: ce epocă tratează romanul cutare și cutare și cari romane tratează o epocă anumită — ceea ce din titlul lor, de cele mai multe ori, nu o poți afla.

Cartea lui *Ernest A. Baker: «History in Fiction»*. «A Guide to the best historical romances, sagas, novels and tales». (Istoria în literatură. Călăuză pentru cele mai bune romane, legende, povești și romane istorice) a fost primită cu multă plăcere de bibliotecarii englezi.¹ Volumul I conține informații despre toate romanele și vechele istorice importante, apărute în limba engleză (și traduceri din limbi străine). Volumul al II-lea conține o listă a cărților de literatură frumoasă, tipărite în englezește, din istoria Statelor-unite și a streinătății. Valoarea lucrării crește pe urma faptului că fiecare *titlu de carte este urmat de o listă a edițiilor celor mai importante, cu prețurile lor și de o scurtă caracteristică a fiecărui volum*.

Cele mai bune introduceri (călăuze) în literatură le-au tipărit până acum *americanii*. Volumul «*Counsel upon the Reading of Books*» (Sfaturi asupra citirii cărților), apărut în 1900, în Boston și New York, conține sfaturi în privința lecturii în diferite domenii. Din fiecare ram se recomandă mai întâi de toate o listă de circa zece volume. Listei îi urmează o lucrare scurtă despre întreg ramul. Așa d. e. a tratat *profesorul universitar* Arthur T. Hadley părțile privitoare la sociologie, economie socială și politică; H. Morse Stephens și Agnes Repplier istoria, memoriile și biografiile, Bliss Perry literatura poetică etc.

Bibliotecarul unei biblioteci populare din Londra, *E. A. Baker*, a tipărit o călăuză pentru literatura frumoasă («*Guide to the best Fiction*»).

În 1905 a apărut o lucrare, care nu conține o listă de cărți, ci care recomandă în decursul tratării — o seamă de cărți («*Books and how to read them*» — Londra).

Deja de mai înainte au cerut o listă de cărți bune, în articole speciale, *Carlyle, Harrison, Richardson, Robertson, Ruskin, John Lubbock*, ș. a.

¹ Cine vrea să cunoască notițele bibliografice exacte ale cărților acestora engleze — le găsește în cartea lui Schultze. Aici însă numai unele din ele, fără de a indica toate amănuntele.

Lordul *Lubbock*, mai cu seamă, și-a câștigat merite pentru răspândirea literaturii. El a fost acela, care a pornit mișcarea celor mai bune «o sută de cărți». Lordul *Lubbock*,¹ un savant și popularizator al științelor, era în 1887 cancelar al universității din Londra — și pornind dela constatarea, că cetitorul desorientat nu poate citi tot ceea ce este vrednic să citească din literatura lumii, că e păcat să-și pierzi timpul dibuind fără de busolă — a întreprins o anchetă între cei mai de seamă compatrioți asupra celor mai bune o sută de cărți.

Indemnului acestuia este a se mulțumi o mulțime de lucrări — articole de ziare, studii speciale — editate de societăți și de privați. Lista călăuzelor engleze celor mai bune se găsește în cartea lui *Stewart*: «*How to use a Library*» (cum să ne folosim de o bibliotecă).

În urma discuțiilor provocate de lordul *Lubbock*, a tip. ziarul «*Pall-Mall Gazette*» («*Extra*» Nr. 24) o broșură volantă de 32 pagini în quart, în care a publicat părerile despre cele mai bune o sută de cărți (*The Best Hundred Books*). Broșura volantă se vinde cu 3 pence (30 bani). Broșura aceasta conține articole și păreri de ale scriitorilor și oamenilor politici: *Lowell*, *Carlyle*, *Ruskin*, *prințul de Wales*, *Gladstone*, *Chamberlain*, prof. *James Bryce* și alții. Mai apoi o listă alfabetică a cărților recomandate, cu prețul lor. (Prețul cărților e cam mare încă.)

În 1891 a început librăria-editoare *George Routledge and Sons* din Londra (*Ludgate Hill*) să tipărească «cele mai bune o sută de cărți» recomandate de *Lubbock*, într'o ediție completă. Cele 100 de volume, legate în pânză, costau 9 funți sterlingi.

Volumele nu se puteau cumpăra altfel, decât numai cu întreagă colecția. Legate mai bine — erau mai scumpe.

Selecția lui *Lubbock* își are defectele ei, dar *Lubbock* a declarat dela început că n'a putut alege în seria sa tot ceea ce s'a scris mai de seamă (Dr. *Schultze* află că literatura germană e tratată mașter), ci a ales o sută de lucrări, cari au fost deosebit de valoroase, lăsând la o parte, cu voia, științele naturale și istoria. (Numai câteva lucrări, cari se disting în urma formei lor literare, și tratează chestiuni științifice și de istorie, au fost primite în listă.)

Francezii.

În privința «călăuzelor» franceze încă nu sunt informat cum aș dori.

Afară de colecția, amintită deja, «*Tout les Chefs-d'Oeuvre de la litterature française*» și aceea a «celor 100 de capod'opere,

¹ «Întrebunțarea vieții» de *Lubbock* e tradusă și la noi, în «*Bibl. p. toji*».

pe cari trebuie să le citești, nu cunosc până astăzi decât patru călăuze. Aș fi foarte mulțumitor aceluia, care mi-ar comunica mai mult în privința «călăuzelor» franceze.

«*Confidențele*» («Confidences») formează o broșură-supplement la numărul de Crăciun (1586) al revistei pariziene «*Les Annales*» (1913). E o colecție de confidențe a scriitorilor și pictorilor contemporani francezi de seamă, referitoare la 9 întrebări, puse de revistă.

Între aceste 9 întrebări (privitoare la munca intelectuală, la părerea scriitorului despre cel mai mare binefăcător al omenirii, etc.) se află și întrebarea spirituală: «Dacă ar trebui să te mulțumești cu 5 cărți, într'un exiliu oareșcare, *cari* cărți le-ai duce în exil, ca pe nește prietini nedespărțiți?»

Răspunsurile sunt deosebite, dupăcum sunt și personalitățile acelorora, cari răspund. Unii autori răspund evaziv, alții indică operele iubite, alții — se vede de departe că înșiră câteva volume, mai mult din snobism, decât din dorul de a contribui cu o confesie a sufletului lor. De aceea confesiile acestea nu trag la cântar atâta, cât te-ai putea aștepta.

Așa d. e. răspunde Paul Bourget, că e «incapabil» de a răspunde chestionarului, Lemaitre «jură» că «nu știe nimic», Jean Richepin declară că știe «de rost» toate paginile iubite, iar Zamacoïs corectează chestionarul, din «5 livres» face «5 livres de chocolat» (cinci table de ciocolată) — ceea ce poate fi spiritual, dar nu ne duce la ținta, care ne-am pus-o.

Dupăcum vedem scriitorii *nu pot fi siliți* să fie sinceri.

Un «ghid» cu informații mai mulțumitoare din punctul nostru de vedere este «ghidul» intitulat «*Le livre français*» (cartea franceză) — un «catalog ales pentru bibliotecile franceze în străinătate, onorat cu o subscripție a ministeriului afacerilor streine (din Franța)». Broșura, căci e o broșură de 52 de pagini, este editată de centrala societății «*Le livre français*» (Paris, rue Chateaubriand, 17), e prefațată de membrul «Institutului» *Lacour-Gayet*, a apărut în 1917, deci în decursul războiului, costă 2 franci și ne poate aduce servicii bune și nouă. Vom vedea pentru ce. Soc. «*Le livre français*» este o asociație internațională pentru răspândirea cărții franceze și are ca țintă: «să încurajeze producția cărților bune, favorizând răspândirea lor. Mijlocul principal de acțiune îi este publicarea unui buletin lunar. Citez după prospectul tipărit pe coperta broșurei numite mai sus: «Buletinul acesta cuprinde: 1. Sub rubrica: «Cărți de actualitate» o serie de notițe critice, clasate metodic după materie: filozofie, istorie, artă, literatură, etc., dând o idee clară despre *cele mai bune* opere cari apar; 2. Sub rubrica: «Cărți pentru bibliotecă», o listă retrospectivă de cărți mai vechi, cu indicarea acelorora, cari pot fi cetite de toată lumea, de tineret,

de fetele tinere sau de copii. Tații și mamele, bibliotecarii, librării, directorii «cercurilor» și «abonamentelor de lectură», membrii presei franceze și streine vor găsi în buletinul acesta cele mai prețioase informații. «La sediul social se păstrează și se ține *à jour* un *serviciu de fișe* cu *informațiile* privitoare la volumele apărute».

(Abonamentul la buletinul «Le livre français» e de 5 fr. 50 cent. pentru străinătate.)

Instituția inspiră încredere. În fruntea ei se află oameni de o reputație literară și morală incontestată: numim numai dintre membrii de onoare pe *René Doumic* și *M. Barres* († într'aceea); dintre membrii în birou pe președ *Lacour-Gayet*.

Asupra broșurei ne dă informațiile cele mai autentice președintele societății, în «Prefață»: (traduc pasagiile caracteristice, fiindcă cetitorul român va putea trage paralele elocvente privitoare la referințele noastre și totodată, va face cunoștință cu o publicație, care e vrednică să se răspândească și la noi.)

«Adeseori mi s'au pus următoarele întrebări, în decursul conferențelor, pe cari am avut ocazia să le țin în străinătate, înainte de războiu:

«Unde să găsim indicații, cari să ne dea puțința să înjghebăm, cu bani puțini și într'un mod practic, biblioteci mitite, fie pentru folosința noastră proprie, fie pentru opera noastră de propagandă? De sigur, primim cataloagele librăriilor d-voastră franceze; dar acestea sunt nește ghizi foarte necompleți, în urma naturii lor. Cataloagele acestea nu ne oferă, de obicei, decât «noutățile» și cutare carte excelentă sau folositoare are în vecinătatea sa, în urma disordinei alfabetice, cutare carte, care poate fi mediocră sau vădit rea. Mulți din compatrioții nostri au avut ideia de a vizita Franța — atâtea lucruri frumoase îi atrage spre frumoasa d-voastră țară! Ar vrea să întreprindă călătoria aceasta în Franța, o călătorie, care să le procure altceva decât distracții de turist sau recreații de diletant. Cum să pregătească o călătorie, care să le poată da, într'adevăr, plăceri și foloase intelectuale? Vedeți prea bine că voința noastră de a folosi este mare, dar e puțințel neexperimentată. Cine ne-ar putea sfătui această bună-voință a noastră?»

Lacour-Gayet răspunde:

«În 1902 a fondat «Action sociale de la femme» (soc.: acțiunea socială a femeii) buletinul «Cartea franceză» («Le livre français»).

«Cetitorul va găsi aici indicații generale pentru studiul limbii franceze, o alegere de cărți clasice și de cărți, pe cari trebuie să le cunoști, din secolul al XVII-lea până în zilele no-

stre, cu o divizie specială a operelor pentru tinerime, o selecție a operelor filosofice și religioase, o selecție de cărți de istorie, de memorii și de biografii. Artele frumoase și muzica, științele sociale și educația, științele propriu-zise — formează alte capitole ale acestui repertoriu. — Două capitole sunt chemate să fie des consultate: unul se referă la geografie și la călătorie (voiaj), oferind pentru pregătirea unei călătorii în Franța o documentare, pe care în zadar ai căuta-o aiurea, al doilea capitol a reunit publicațiile cele mai interesante, cari se referă la războiul mondial... «poți fi sigur că fiecare carte anunțată aici e vrednică de a figura».

«Ghidul» e vrednic de a fi consultat și la noi. Conține informații prețioase: despre vocabulare, dicționare, gramatică bune, despre antologii franceze, etc. etc., încât fiecare intelectual român, care vrea să aibă informații privitoare la cărți și reviste de valoare franceze, află date exacte aici. Singurul inconvenient este că am făcut experiența că prețurile nu sunt indicate după ediția cea mai ieftină. Studentul român d. e. ar afla o mulțime de cărți mult *mai ieftin*, firește, în ediții mai puțin arătoase, dar mai acceptabile pentru punga sa. Remediul contra inconvenientului acestuia va afla, dacă va consulta cataloagele bibliotecilor ieftine franceze, *după* ce a cetit broșura «Le livre français».

Servicii *bune* îi va aduce și consultarea următoarei publicații: «*Catalogue de livres classiques édités par 48 éditeurs*» (catalog de cărți classice, editat de 48 editori), apărut ca broșură specială a revistei «*Bibliographie de la France*» (bibliografia Franței), în 1919. Aici ne oferă revista un catalog neselecționat, dar totuși, catalogul a 48 editori vrednici de încredere. Dacă cartea este recomandată în «ghidul» «L. l. fr.» și dacă se află la unul din editorii, cari anunță în catalogul menționat, poate cetitorul să și-o procure cu inimă liniștită. (Prețul «catalogului» era în 1919 de 250 fr.) (Bulev. St. Germain 117 Paris.)

În timpul din urmă a apărut în editura librăriei cu renume mondial *Hachette*, din Paris (Boulevard Saint-Germain, 79), o serie întreagă de volume prețioase: călăuze din diferite domenii, scrise de autorități. Așa e «inițierea literară» redactată de Emile *Faguet*, criticul vestit; «inițierea filosofică», tot de acesta; cea astronomică de *Flammarion*, cea zoologică și botanică de *E. Brucker*, cea financiară de *R. G. Lévy*, cea artistică de *L. Hourtleg*, cea matematică de *C. A. Laisant*, cea mecanică de *Ed. Guillaume*, cea fizică de *F. Carré*, cea muzicală de *M. Widor*. Fiecare lucrare conține notițe biografice prețioase și sfaturi pentru neinițiați. Vol. 6 franci. (Va putea servi de sfetnic și la noi, pentru cei ce citeșc franțuzește, această «*Collection des initiations*»).

Germanii.

Ideia lordului Lubbock a trecut și în Germania. Publicul german n'a fost mulțumit cu lista propusă de Lubbock, fiindcă era de părerea că literatura germană e tratată mașter. În 1887 a întreprins editorul de cărți din Berlin *Frederic Pfeilstücker* o anchetă, rugând pe cei mai de seamă bărbați ai vieții intelectuale din Germania să stabilească o contra-listă.

Răspunsurile au accentuat, în marea lor majoritate, inconvenientul granițelor impuse de numărul volumelor (100), precum și relativitatea aprecierilor în domenii, unde individualitatea fiecăruia stabilește ce-i place și ce nu-i place.

Doi ani mai târziu a apărut în editura aceluiaș editor berlinez o nouă «călăuză», redactată în colaborare cu *Dr. Max Schneldewin* și *Dr. Hans Herrig*: «*Die besten Bücher aller Zeiten und Literaturen*» (Cele mai bune cărți din toate timpurile și toate literaturile) Berlin (1889). «Călăuza» aceasta nu se mai leagă de numărul 100, ci conține părerile scriitorilor germani de seamă (d. e. Fontane, Maria de Ebner-Eschenbach, Rosegger, Saar) despre cărțile, cari sunt mai valoroase, după părerea dâșilor. Colecția are chiar pe pagina primă o motivare a punctului său de vedere: «Un pendant (pereche) a listelor englezești de «cele mai bune 100 de volume». O colecție de liste germane similare și de păreri de ale scriitorilor germani în viață, etc., despre comorile cele mai mari ale literaturii mondiale și despre cărțile, pe cari le preferă dâșii — compusă ca să servească drept sfătuitoare publicului cetitor».

«Călăuza» aceasta a fost primită cu interes, pe lângă toate restricțiile, pe cari și le-a pus majoritatea scriitorilor, cari au colaborat — fiindcă din mărturisirile scriitorilor respectivi a ieșit la iveală — dacă nu altceva — o listă a scrierilor predilecte ale scriitorilor respectivi.

Dela apariția «călăuzei» acesteia până în ziua de astăzi au apărut mai multe cataloage, cari au de scop selecția a ce este mai bun din diferite epoci și literaturi.

Unele din «călăuzele» acestea n'au avut alt scop decât «gheșeftul» — altele însă merită să fie relevate și acum, la loc de frunte, și să servească de model altor «călăuze».

La începutul sec. XX a apărut o listă-catalog: «*Hundert Bücher, ausgewählt von hundert Männern*» (100 de volume, alese de 100 bărbați) — dar cei 100 de bărbați nu sunt indicați cu numele, încât colecția este foarte problematică.

Informațiile de până acum, privitoare la germani, le-am luat din cartea lui Schultze. Experiențele mele le voi expune în cele următoare.

Cea mai bună călăuză literară, pe care o cunosc până acum este aceea editată de societatea culturală germană «Dü-

rerbund». Istoricul acestei călăuze, numită «*Literarischer Ratgeber*» (Sfătuitorul literar), este vrednic de remarcat, fiindcă ne arată cărarea, pe care va trebui să apucăm și noi, dacă vrem să ajungem rezultate mulțumitoare în privința culturii poporului nostru.

O să explic, rând pe rând, punctul meu de vedere. Deocamdată vorbesc despre «Sfătuitorul literar».

Societatea culturală germană «*Dürerbund*» (Uniunea lui Dürer), de sigur una din cele mai importante societăți culturale germane, a tipărit în revista «*Kunstwart*», condusă de întemeietorul și sufletul societății *Ferdinand Avenarius* († 1922), câte un «raport anual literar». Raportul acesta anual literar voia să dea mână de ajutor cetitorilor la alegerea cadourilor de Crăciun, de aceea apărea în preajma Crăciunului. Câștigând Avenarius tot mai mulți aderenți pentru ideea sa, a retipărit «raportul anual literar» din revistă — vânzându-l independent, ca o întreprindere deosebită.

Dar mai bine să dau cuvântul lui Avenarius, să-și motiveze el însuși dreptul de existență al «raportului anual». În buletinul oficial al soc. «*Dürerbund*», apărut în 1912 (Dec., Nr. 28), când a împlinit societatea zece ani de existență, comunică Avenarius următoarele cetitorilor săi (traduc pasagiile, căci ne vor prinde bine la o viitoare discuție):

«Din an în an crește numărul cărților, cari apar. Crescând totodată și numărul populației, nu-și găsește fiecare volum cu ușurință calea spre cetitorii, pentru cari a fost scrisă și pe cari i-ar interesa.

«Din simplul motiv, fiindcă nu cunosc cetitorii cartea, nici chiar după nume.

«Mijloacele de a face cunoscută o carte publicului sunt foarte restrânse. Numai puține cărți pot să plătească spesele, pe cari le recere o reclamă sgomotoasă. Dar nici reclama nu influențează în ziua de astăzi prea mult; la autori și cărți necunoscute folosește foarte rar câte ceva. Intre carte și publicul cetitor apar ca mijlocitoare recenziile privitoare la cărți, în reviste și în jurnale. Sunt multe reviste și jurnale bune, dar — privită ca organizație — lasă foarte mult de dorit instituția aceasta a recenzării de cărți. Mai întâi și mai întâi fiindcă jurnalele n'au redacții, în cari se citesc *toate* cărțile și în care să se treacă în revistă mulțimea noutăților. Se recenzează aproape numai cece primește redacția (sau numai o parte din cele primite). Multe institute de editură nu își trimit cărțile editate și astfel, deși poate că tocmai cărțile acestea sunt mai importante și cetitorul jurnalului respectiv nu are putința să facă cunoștință cu ele. Aceasta se referă mai cu seamă la toate ramurile științifice, la multe jurnale, foarte cetite, însă, chiar și în ce privește literatura frumoasă.

«Jurnale mai de-a doua mână sau nu primesc spre recenzie decât puține volume, sau foarte multe, dar rele. Acesta nu este însă inconvenientul cel mai mare al recenziilor publice. Inconvenientul cel mai mare zace mai mult în faptul că singuraticii recenzenți lucrează în cele mai multe cazuri independenți unul de altul și că aplică măsuri cu desăvârșire deosebite, fiind orientați cu totul deosebit — fără ca cetitorul să știe ceva despre aceasta. Se întâmplă foarte des că un referent laudă o carte și că, în aceeași foaie, apare nu mult după aceea lauda unei cărți de un conținut diametral opus — astfel rămâne cetitorul desorientat cu desăvârșire. Sau alt caz: un critic rece, rezervat, sever, care analizează numai calitățile concrete, scrie o recenzie despre o carte foarte bună, dar în cuvinte măsurate, cu restricții ici și colo, — în nemijlocită apropiere laudă un entuziast o carte cu mai puține calități, în termeni ditirambici, încât cetitorul nepreocupat are impresia că lucrarea a doua este mai lăudată decât cea dintâi. Se mai adaugă și inconvenientul că mulți critici nu știu ce se spună despre o carte, ca să poată face cunoștință cu ea acela, care nu o cunoaște. Lipsesc informațiile necesare, referitoare la preț, dimensiuni, cuprins și scop. De multe ori se ia ca de-sine-înțeles, ca cetitorul să știe în ce stare se află știința în epoca, din care face parte cartea; astfel găsim observații ca acestea: «autorul este un aderent evident al principiilor lui Wundt» (într-o recenzie despre o carte, care se referă la creștinism), sau: «autorul cărții este aderentul punctului de vedere luat de Glasenapp în cunoscuta-i biografie a lui Rich. Wagner» (pe care, la urma-urmei, abia vor cunoaște-o aceia cari se interesează de o biografie a lui Lassalle).

«Astfel s'ar putea cu ușurință spori registrul lipsurilor și greșelilor criticelor publice și s'ar putea arăta elocvent că referadele acestea nu-și îndeplinesc misiunea de a face cunoscut publicului, unitar, critic și cu amănuntele trebuitoare, o *selecție* din ce este mai important în toate terenele însemnate ale literaturii. Nu-ți da mână de ajutor nici lectura mai multor jurnale — iar revistele de specialitate se sustrag dela misiunea de a scrie pentru laici și de cele mai multe ori nu pot fi înțelese de intelectualii, cari nu s'au specializat.

«Oricât de ciudat s'ar părea, dar e adevărat, că de problema aceasta, foarte însemnată, nu se interesează în ziua de astăzi (1912) în Germania (și nici în străinătate!) nimeni».

Avenarius urmează:

«Nu ne măgulim nici decât să credem că am ajutat unor lipsuri atât de grele, dintr'o singură lovitură, cu întreprinderile noastre de călăuză literară ale societății «Dürerbund». Am făcut numai prima încercare și deoarece, după cât vedem, s'a adevărit că e utilă, lucrăm în direcția apucată mai departe.

«Din «Sfătuitorul literar» a apărut o ediție nouă în primăvara anului (1912)... Cuprinde o selecție a tot ce este mai bun din ultimele decenii, lucrări, cari rămân. Pe lângă aceasta însă vrea «Sfătuitorul», dacă are de gând să stea totdeauna publicului la îndemână, trebuie să vrea să ia în considerare mulțimea aparițiilor literare anuale ale cărților celor nouă.

«Este în deosebitul interes al librăriei ca să facă cunoscut publicului, cât mai mult publicațiile acestea nouă, fiindcă în vânzarea continuă a cărților celor nouă zace doară esența negoțului de cărți. Ca să-și vândă librării noutățile literare au venit de mult la ideea așa-numitelor cataloage de Crăciun, adică cataloage mari, pline cu titluri de cărți și cu câteva referade comune despre aparițiile nouă din diferitele ramuri. În principiu nu este lipsită de merit ideea, dar și aici, ca și la redacții, n'a fost incredințată alegerea cărților în mâna unei singure persoane sau a unor colaboratori cu cunoștință de cauză, cu un țel unitar, ci de cele mai multe ori în mâna editorilor, ale căror interese au fost cu desăvârșire altele și cari au sprijinit aceste interese cu inserări din greu.

«Noi, cei din jurul societății «Dürerbund», primim încă și acuma, adeseori, din partea editorilor, cari nu ne cunosc principiile de cari suntem conduși și organizația noastră, scrisori, în cari suntem somați să preferim cărțile respectivului inserent, luând în considerare că a plătit editorul inserțiunile respective. Firește, nu putem face așa ceva, fiindcă colaboratorii noștri nu află nimic despre inserțiuni și despre partea financiară a întreprinderii».

La sfârșitul anului 1914 a apărut «Sfătuitorul literar» în ediția a 4-a, prelucrată. Prețul «Sfătuitorului» era de 5 mărci.

Societatea «Dürerbund» îl recomandă astfel: «Sf. cuprinde un conspect, o privire generală, critică, cu totul imparțială, întreprinsă din partea unor specialiști recunoscuți — asupra aproape tuturor ramurilor literaturii beletristice și științifice. Nu este o întreprindere comercială. Editarea lui a fost cu puțință numai pe lângă sacrificiile însemnate ale societății «Dürerbund». Este o lucrare săvârșită în interesul public, ca să dea sfaturi literare valoroase intelectualului german».

Între colaboratorii acestui «Sfătuitor» se află profesori universitari, profesori liceali, pictori și scriitori de seamă. Voiu înșira numele a vreo câțiva: Wilhelm Bölsche, Alexander de Gleichen-Russwurm, Dr. E. Hanslik, Dr. O. Iliczek (†), Dr. E. Petzoldt, Willy Rath. În 41 de capitole principale și în 27 de sub-capitole, pe 348 pagini cu literă mică, s'au recomandat *cam 10,000 de opere* din literatura frumoasă germană și *streină*, din lit. pentru tinerime, precum și din ramurile principale ale știin-

țelor. Intr'un registru special (30 de pagini) se indică conștiențios fiecare nume propriu și fiecare problemă, care e tratată în lucrarea aceasta, încât orientarea este cât se poate de ușoară.

Acum apar dările de seamă ca suplimente la rev. «Kunstwart» și se adună mai apoi în volum. H. P.-P.

Un sfetnic de aur.

(Alexandru Vlahuță: „Amurg și zori“.)

A fost o idee foarte norocoasă să se strângă mănunchiu și să se publice articolele lui Vlahuță, resfirate prin ziarul «*Dacia*», prin rev. «*Drum drept*», prin «*Neamul românesc*», «*Flacăra*» și «*Lamura*», în decursul războiului și îndată după războiu.

Îți vine de multe ori să ridici cartea, ca pe o carte sfântă, și să-i săruți paginile de spovedanie sufletească — atât de nefățărit, atât de frumos, atât de minunat sunt condensate simțmintele, cari *ar trebui* să sbucnească după războiu în inimile bieților muritori.

Da, firește, multe pasagii sunt *plesne de foc* pe obrajii groși ai ghiftuiților în plăceri, ai uzurarilor politici și financiari; multe pagini sunt acuze grave împotriva imfamiilor (nu numai din România!) din zilele noastre. Cel ce a cetit acuzele unui Tagore, Ferrero, Eucken, Rein și ale atâtor altor bărbați, cari mai cugetă astăzi — va înțelege că și șipetele de durere ale lui Vlahuță țîșnesc dintr'o inimă rănită de «european», de «om».

Ascultați cum protestează Vlahuță. Am ales pasagii marcante, caracteristice.

Cum își arată Vlahuță *amărăciunea sufletului* său? «Cel mai nobil și mai civilizată dintre continente e azi prefăcut într'o vastă arenă romană, în care *tot omul e flără*» (1914). «Câte visuri spulberate și ce mari și vijelioase prefaceri pe fața *pământului acestuia, care te miră cum de mai rabdă atâtea nelegiuri*». (1917) «Războiul acesta — *ultima (!) răfulală prin argumente de explozibile și gaze asfixiante*». (1918) «Strigătul vremii» îl aude în 1918 și pricepe «nevoia de-o *altă viață*», cu «*altă lume, cu alte întocmiri, cu altfel de conducători*» «... Cum se deschid isvoare proaspete în urma unei adânci zguduiri telurice, așa din sbuciumările prin cari am trecut, a izbucnit: lumina aceasta neașteptată, care ne-a arătat de odată în ce *infern de minciună* ne-am deprins a trăi, și ce *putredă* și de aruncat în

¹ «Bibl. scriitorilor români», București, Edit. «Cartea Românească», 144 pag., 1925, 30 lei.

foc e toată îmbrăcămintea asta de forme deșerte sub care ne ascundem mulțimea *păcatelor* ce ne-au înghenunchiat». — Nu, strigă el din toată convingerea: *Pumnul nu este argument!* «Cât de falsă e teoria: «Pumnului de fier», cât de amar se înșală cei ce cred că prin teroare și ură pot să își ducă planurile în îndeplinire, ca să poată fi liniștiți! Se revoltă la gândul că muncitorii sunt puși în uzinele Krupp să fabrice «unelte de distrugere și de omor în linii mari» și cere, ca Brătescu-Voinești, să fie întrebuițat pentru *construirea* de «locuințe, de mașini agricole, fabrici, poduri, vagoane și linii ferate». (1919) Suntem *ființe de esență superioară*, înțelesul și scopul vieții nu poate fi numai satisfacerea poftelor «burții!» Omul trebuie să aibă *milă*, să fie generos! Când vede un tip de căprar, care și-a luat nasul la purtare, într'un compartiment, pe calea ferată, exclamă: «Țăran român o astfel de piaiță? Doamne ferește! Oricât ne-am frământa cu gândul, — în ipostasa asta, de «Miles gloriosus» (soldatul lăudăros și sec al lui Plautus) nu ni-l putem închipui!», fiindcă țăranul român are «*milă*» și «sufletul lui e *îngăduitor*». În poporul nostru stau închise comori necunoscute încă, «infinite comori de *bunătate* și de *iubire*».

Vlahuță caută un *nex causal* între căderea Germaniei și între lozincile date de conducătorii ei, și-l află în aroganța, în puterea pumnului.

Se mai îngreșează de politicianism. Pagini, cari — iarăș — ar putea fi iscălite de prietinel său Brătescu Voinești, care ne-a dat vol. «In slujba păcii». Să n'ascultăm glasurile acestea de dojană? Să nu ne cutremurăm la gândul ce *rdă* va putea pricinui politicianismul și de aici înainte?

«*Not nu suntem în slujba nici a vreunui partid politic, nici a vreunei ambiții de putere, sau de sgomotoasă și ieftină popularitate*», declara Vlahuță în 1918, în articolul program al ziarului «*Dacia*», care a trebuit să apună și el, fiindcă... *nu* făcea politică militantă. (Tot acolo declara față de «crudele experiențe ale bolșevismului rusesc» că «Este o otravă (bolșevismul), o otravă *prea* tare pentru organismul nostru.»)

«*Iarnă cumplită*, ce părea că nu se mai sfârșește, *a fost viața noastră din trecut*. Viscol după viscol au bântuit și cuprinsurile și sufețele noastre. E o jale când de gândești ce de puteri s'au risipit zadarnic, ce de porniri bune au amorțit în noi de *gerul nepăsării*, la care fatal trebuia să ne ducă și *politica pe care-am făcut-o, cu nesfârșitele ei certuri pentru putere* și presa, pe care-am avut-o, cu totala ei lipsă de pregătire, de seriozitate și de orice sentiment de răspundere, în felul cum a înțeles să-și îndeplinească însemnata ei chemare. Acum, iată, *se desprimăvereză!*... *Ieșiți, sămăntătorilor!*» (1918) Cere «oameni», adevărați oameni, nu marionete, nu panglicari, fiindcă

«în felul cum am trăit, nu se mai poate trăi!» «Să se ardă tot putregaiul!» Avem «*strigătoare nevoie... de un on*», care să cunoască adânc rănilor noastre și să nu se gândească decât la vindecarea lor. În jurul lui se vor strânge, dela sine, fără chemări de trâmbiți, toți oamenii cu adevărat cinstiți ai țării. Vrea un «partid de refacere» națională, pe care cu toți îl așteptăm. (1918.)

«Caveant Consules!» strigă el. (Să bage de seamă consulii, conducătorii!): «*Cea dinții grije a noastră, a tuturor, ar trebui să fie îndepărtarea oricărei materii inflamabile de pe lângă numeroasele cuiburi de primejdie ce ne împresoară*». (1919).

«Am ajuns la un mare hop», cum ziceau bătrânii. «Nu se mai poate îngădui... *molitunea morală, apatia asta orientală, care ne-a dus la margine de prăpastie*». Nu mai putem tolera «risipa ce zilnic se făcea cu banul statului» și «*blestematele cărdășilor politice*». Nu vrea să știe de «*ieftina filozofie a lenin*»: «*Că doar n'am să îndrept eu lumea cu umărul!*», raționament, care-l revoltă, precum protestează împotriva aceluia «*îndrăcit de eu*», care «*pretinde mereu totul pentru sine și nimica pentru complex*». Cere să dispară «*politica de hatâr și de chiverniseală*».

«Ce popor ales, ce nobil și vrednic popor a pus Dumnezeu pe bucașica asta de pământ! Faceți-l să simtă că este o dreptate și pentru el — nedreptățitul atâtor veacuri! Dați-i o administrație cinstită, un învățător harnic, priceput și cu trageră de inimă pentru chemarea lui, un preot milostiv și cucernic, un doctor, care să-și caute bolnavii cu adâncă iubire de frate — și un adevărat paradis va fi țara aceasta. S'au risipit averi, s'au pustii sate și orașe, școli și biserici s'au năruit sub viforul vrăjmașului prădalnic. Ridice-se un *suflet nou* de sub dărâmurile acestea — și toate se vor drege, și mult mai frumoase de cum au fost vor fi. *Pentru aceasta însă altă taină trebuie să se macne la moara politicii noastre*. Și alta se va măcina» («Dacia», 1919).

Citatele nu sunt prea lungi, nici plicticoase. Ar trebui să fie tipărite cu litere mari, și răspândite la lume și țară, puse în chenare, sub sticlă și cetite și răscetite de toată obștea, în frunte cu conducătorii....

* * *

Să-l ascultăm cum scrie despre câțiva din cei apropiați sufletului său. În 1918 deplângea *arderea casei lui Grigorescu*: «În vara anului 1918, din cauze ce nu se pot cunoaște, casa Grigorescu a ars. Ce s'a pierdut acolo, în focul acela misterios, e greu să precizăm. Într'o singură odaie, din cele zece încăperi ale casei, au ars treizeci și patru de covoare persane, a căror valoare nu se poate socoti în bani. Au dispărut colecții de monete, vase japoneze, mobile, țesături și alesături vechi românești — din toată casa n'a rămas decât o grămadă de

moloz și de cenușă sub apărarea câtorva păreți înegriți de fum. Se înfioară de atâta pustiire a lucrurilor și lucrșoarelor prietinelui iubit. — În 1914 descrie «în ce zile de umlitoare dureri a închis ochii marele visător *Delavrancea*», celalalt prietin al său, și ni-l arată cum își împreuna mâinile, două zile «înainte de a se sfârși», pe patul de suferință, și cum se ruga «Doamne, fă să se împlinească... ce gândesc eu... în ceasul acesta!» «Erau cele din urmă cuvinte și cele din urmă lacrimi ale lui *Delavrancea*». — Când scrie despre «Unire», în 1919, nu uită să aducă prinosul laudei sale «prodigioasei și nobilei acțiuni a marelui sămănător *Iorga*».

Iubirea și-o revarsă și asupra femeilor nedreptățite de societate. Vlahuță e *feminist*, în înțelesul nobil al cuvântului. El înțelege că femeia a fost «roabă a sălbătăciei omenești», că trebuie să «răsară soarele și pentru femeie», că inegalitatea sexelor este o «veche teză, moștenită dela omul cavernelor»; că nu mai merge cu iscusitele și comoadele noastre argumente «*pro domo*», ca «să nu zicem «*pro domino*» (pentru bărbat); ajunge la concluzia: «femeia trebuie să muncească alături cu bărbatul. Noi nu putem rămânea ostrov de nedreptate în România dreptății», fiindcă este doar vorba de pregătirea unei «lumi mai bune». Dacă femeia e vrednică de ridicat, apoi are și îndatoriri. Creșterea copiilor va trebui să fie una din cele mai sfinte misiuni. «Regimul *guvernanelor* s'a sfârșit!... De-acum să sperăm că va începe regimul mamei». E o «*crimă*, în veci de neiertat, să dai sufletul copilului tău pe mâinile streinilor».

Pagini, pe cari le va subscrie orice mamă, care gândește mai adânc și care nu vrea să-și crească copiii pentru desfrâu și desastru (învățându-i la dansuri obscene, ducându-i la piese-teatrale respingătoare ca morală, pregătindu-i la tâmpirea simțurilor de pudoare).

Cum vorbește, într' «O fărâmə de răspuns» VI., cu un fictiv «Ionică», «fiu drag, căruia «i-a cășunat» să-și ocărească țara! Cum îl admoniază pentru ideile de revoltă sterilă și pentru «vorbele pocite, cari duhnesc de-o poștă a bolșevicie rusească! Cum îi aduce argumente, că nu toți trebuie să fie «boieri», cum dorește «Ionică»! Cum îl dojenește că «Ionică» amintește prea des de sângele vărsat la Mărășești, fiindcă «aceea e o jertfă sfântă și nu se cade s'o amestecăm în toate gunoaiile supărărilor noastre zilnice! Cum îi dă sfatul: «*Uită-te mai ales la lucrurile bune din jurul tău*, iar la cele rele cată numai pentru a le îndrepta. Nu te deprinde a-ți *acri sufletul*». Cum izbucnește «*nu în bani*, ci în muncă stă adevărata bogăție»! Cum îl întreabă: nu vezi că suflă «pe lângă vântul de trezire la o viață nouă, și un vânt de nebunie?»

Interdependența aceasta socială, proclamată de VI.; Cinstirea aceasta a ce este bun și scoaterea la iveală a bunătății

a nobleței de suflet, admoniarea aceasta, că dacă nu vrem să fim apucați și noi de «vântul de nebunie», trebuie să ne lăsăm pătrunși de adevărul, că nu goana nebună după bani e capul lucrului, ci viața sufletească — să fie toate sfaturile acestea spuse în vânt?

Ascultați încă două pagini, cari ar trebui să treacă în antologii :

«Nu, nu e vis ceea ce vedem. A fost vis și s'a făcut realitate. Și acum alt vis *ne cheamă pe toți la lucru : unirea cea sufletească*, singura, care dă neamurilor adevărată mărire și tăria cea nestrăcută de arme. Fără această unire, toate câte le-am dobândit nimica nu înseamnă. Iar *unirea* aceasta numai pe *dreptate* se poate așeza. Că dacă n'a mai avut Rusia pământ și norod de-ajuns — și ce s'a ales din tot colosul acesta? Noi *încă nu ne-am spus pe lume cuvântul nostru*. Noi n'am adus partea noastră de contribuție la civilizația omenirii: Trăiam împrăștiată și *nu puteam lucra într'un cuget*. În oamenii noștri mari nu putea vorbi neamul întreg. Eram izvorul răsfirat, care nu-și putea strânge undele laolaltă, să-și taie drumul lui spre mare, să-și scrie și el un nume în cartea răurilor. Acum iată că și viața noastră după milenare zbuțumări, începe să curgă între malurile ei. Nici o undă, nici un strop să nu se mai risipească fără de folos. Suntem râul tinăr, care n'a ajuns încă la mare. *Toate gândurile și toate brațele o singură putere vie să alcătuiască de azi înainte*. Dela muncitorul cu sapa până la muncitorul cu condeiul, toți să-și ia locul în oastea cea mare a luptei pentru întărirea și înălțarea neamului, a sfintei lupte, care adesea cere mai multă uitare de sine și mai susținută vitejie de cât războiul, pentru că de greutate ei numai moartea te desleagă (1918).

«Țara noastră nu poate suferi prea multă stricăciune. Dacă, în loc s'o ajutăm și s'o întărim cu tot ce e mai curat și mai sănătos în noi, ne-am pune care de care s'o otrăvim cu drojdia păcatelor noastre, cu *ura*, cu lenea, cu necinstea, cu *destrăbălarea*, cu tot ce e mai rău și mai putred în noi, *dacă ne-am lăsa toți pe tânăla* și am aștepta «mură 'n gură» dela alții, nici comorile din sânul pământului nostru, nici belșugul lui de afară n'ar putea scăpa dela peire neamul acesta așa de frumos înzestrat și în așa de resfățată grădină sălășluit. Căci nu primejdiile și dușmăniile de afară, ci ticăloșiile și împăcherile din lăuntru au adus în totdeauna risipa neamurilor cari nu-și mai găseau loc sub soare» (1919).

(Gustave Le Bon constată: «*Urile* între popoare, oricât de puternice să fie, *nu* sunt nici odată așa de *vii* ca acelea între partidele politice ale aceluiaș popor». Vide: Franța, Italia, Germania, Spania, România, etc.)

Dar avertismentele acestea să nu afle *ecou* în sufletele pământenilor-efemerite? Atunci ar trebui să plângi omenirea, iar mucenicului Vlăduț să-i încununi fruntea cu cununa de spini.

Circulară pentru 3/15 Maiu.

Domnule director!

Vi se dă prilejul să ridicați pe câteva momente sufletele în sfere mai senine și suntem siguri că Veți face tot posibilul ca momentele acestea să fie sărbătorești.

În proza, care ne înconjoară pe toți în zilele noastre, e foarte cu cale să se găsească, din când în când, un moment psihologic ca atât masele, cât și individul să se ridice, sufletește, și să își pună întrebarea prea îndreptățită: «Ce ne unește, nu ce ne desparte? Cum străduim noi spre ceva excelsior?»

Iată că se apropie ziua de 15 Maiu, ziua memorabilă, când — în 1848, pe «Câmpul libertății» dela Blaj, a declarat poporul românesc din fosta Ungarie că vrea să se bucure și el de soarele libertății, că nu mai suferă sclăvia, că vrea să colaboreze în concertul popoarelor, ca neam conștiu de chemarea sa.

Venim în numele «Asociațiunii» (concluzul din ședința din 2 Aprilie 1925) să Vă rugăm să dați atenția cuvenită acestei zile de sărbătoare.

Aranjați în centrul despărțământului *un festival*, după prânz sau seara, la care să ia parte, pe lângă tineretul școlar și pe lângă intelectualii din localitate, și țărănime și meseriași — ca toate clasele sociale, ca și la 15 Maiu 1848, să se simtă *una*. — Dați ordin ca și în agenturile despărțământului dv. să se țină câte o serbare. Atârnă dela destoinicia aranjatorilor ca aceste manifestații să nu fie numai nește serbări făcute la comandă, ci nește prilejuri de întremare sufletească.

Dacă în 1789 s'au declarat drepturile *omului* — pentru întâia dată în Franța — ca să se proclame mai apoi în toată Europa — la 1848 și în decursul războiului mondial a încercat omenirea să proclame dreptul unui popor să trăiască de sine-stătător, ca o individualitate, dând cinstea cuvenită celorlalte popoare. Iată una din ideile principale, cardinale, care va fi bine să fie comentată publicului adunat din acest prilej.

Notăm cu bucurje și mulțumire, că «*Universitatea liberă*», București, dorind ca și în această zi memorabilă să colaboreze cu «Asociațiunea», trimite în 36 orașe ale noastre conferențieri

speciali. Orașele respective vor fi anunțate deosebit din partea noastră.

Rugându-Vă să puneți toată inima la aranjarea acestei sărbări, cerând totodată și binevoitorul concurs al diferitelor autorități: bisericești, civile, militare și îndeosebi al celor școlare, Vă salutăm și Vă rugăm să ne raportați despre program și despre reușita lui.

Dr. Octavian Russu,
vice-președinte.

Romul Simu,
secretar.

Cronică.

Dela „Asociațiune“.

Pentru M. Eminescu.

Acum, când «Gândirea» și aciriitorii din jurul ei, precum și «România Jună» din Viena, adună contribuții benevole pentru un monument în memoria lui Eminescu, e binevenit articolul din fruntea numărului de față.

Cuvântul de introducere la serbarea în memoria lui M. Eminescu l-a rostit secretarul literar-substituit al «Asociațiunii» în ziua de 16 Martie 1924, la un «Festival» dat în memoria lui Eminescu și a compozitorului Ciprian Porumbescu. Festivalul s'a ținut în Sibiu, la «teatrul orășenesc», în folosul fondului Eminescu al soc. vieneze «România Jună» și a fost aranjat de despărțământul Sibiu al «Asociațiunii», de secția Sibiu a «Asociațiunii profesorilor secundari», în colaborare cu corul mixt al școlii normale «Andreu Șaguna» (dirigent dl T. Popovici).

Fiindcă se poate folosi conferența ca directivă pentru alte festivaluri similare sau poate fi chiar cetită în orașele noastre, o publicăm și adăogăm și poeziile și compozițiile executate în ziua aceea: «Huber: Dorința, pentru cor mixt, două cântece p. voce și de sopran, cu acomp. de pian; G. Dima: Somnoroase păsărele; T. Popovici: Doina (din poeziile populare de M. Eminescu) p. solo de bariton și cor mixt; celelalte au fost privitoare la Porumbescu.

Edițiile cele mai ușor de procurat astăzi din Eminescu sunt următoarele: 1. «Bibl. scriitorilor români» — «Poezii», introd. și notițe de G. Adamescu, edit. «Cartea Românească», 25 Lei; 2. «Scriitorii români», «Poeziile lui Mih. Eminescu, publicate și adnotate» de G. Bogdan-Duică, edit. «Cultura Națională», 60 Lei; 3. «Cartea bună»: «Poezii filozofice», cu o introducere de Lucian Blaga, aceeaș edit., 15 Lei; «Cartea bună»: «Poezii lirice», cu o introducere de Lucian Blaga, aceeaș editură, 15 Lei.

Concurs.

În ședința comitetului central al «Asociațiunii» («Astra») Sibiu — din 2 Aprilie 1925 — s'a hotărât publicarea unui *concurs pentru cea mai bună biografie* a vrednicului bărbat al neamului nostru, care a fost *Vasile Lucaciu*, mort în anul 1922.

Manuscrisul este a se înainta «Asociațiunii» («Astra») Sibiu, strada Șaguna Nr. 6 până în ziua de 31 Decembrie 1925. Lucrarea are să fie scrisă pentru popor, să înalțe sufletele cu amănunte cât mai multe din viața celui dispărut, care a fost odată expresia cea mai fidelă a revendicărilor naționale românești. Dimensiunile lucrării: 4-5 coale de tipar din «*Biblioteca populară a Asociațiunii*». Premiul va fi de 10,000— (zece mii Lei). Lucrarea este a se înainta anonim, cu un motto, având într'un plic numele adevărat al autorului.

Sibiu, la 14 Aprilie 1925.

*Comitetul central al
«Asociațiunii».*

NB. Amănunte biografice dă dl ing. P. Lucaciu, București, Bd. Col. M. Ghica Nr. 8.

Ședința a IV-a a comitetului central, ținută în 2 Aprilie 1925. Președinte dl *Vasile Goldiș*, notar dl *Romul Simu*.

La ședința aceasta apare pentru întâia oară în sânul comitetului central nou alesul membru dl *Ioan I. Lăpedatu* (ales la adunarea generală din 9 Noembrie 1924, Arad). Dl președinte se folosește de acest prilej pentru a dori bun-sosit aceluia, care de mult urmărește cu dragoste și sprijinește instituția noastră. Noul membru constată că a fost chiar și secretar al «Asociațiunii», și că dela secretariat până acum este o continuitate. Dorește să ajute cu tot ce are mai bun «Asociațiunii», de care îi este legat sufletul — pătruns fiind că dacă dă

mână de ajutor societății noastre facilitează dezvoltarea poporului nostru. — În semn de doliu se ridică membrii la scurtele panegirice rostite de dl președinte în amintirea fabricantului de mașini, fost membru fond., *Eugen Nicola* din Blaj; a membrului pe viață *Dr. Iustin Nemet*, avocat în Timișoara și a librarului-editor *Ioan I. Ciurcu*, membru fondator al nostru. În special a avut Ioan Ciurcu un mare merit pentru răspândirea cărții românești *bune* în Ardealul nostru. 3-4 decenii au editat «*Frații Ciurcu*» cărți populare de seamă, încât editura românească fără de «*Frații Ciurcu*» nu nu ți-o poți închipui în fosta Ungarie. — În privința propagandei «Asociațiunii» în Basarabia s'a discutat pe îndelete. Mai întâi a referat dl președinte despre fazele prin cari a trecut problema — corespondența d-sale cu dl Ghibu, conferința ținută la Cluj, în 12 Ianuarie a. c., etc. După debateri amănunțite s'au adus mulțumirile comitetului dlui Dr. Onis. Ghibu «*pentru solitudinea și jertfele ce a fost gata a face prin mergerea ca comisar cultural al Astrei*». Din cauza greutăților financiare se amână pentru viitorul apropiat organizarea în liniamentele expuse de dl Dr. O. Ghibu — iar pentru 9 Aprilie se convoacă o ședința a celor 20, aleși în comitetul pentru Basarabia, la Cluj. În timpul apropiat să se trimită câțiva membri în Basarabia, delegați de comitetul de 20 sau de dl președinte, ca să intre în legătură cu cercurile competente. Se vor tipări broșuri de propagandă pe seama poporului și intelectualilor din Basarabia. — S'a hotărât ca ziua de *3/15 Maiu* (Vineri) să fie sărbătorită precum se cuvine. Spre scopul acesta se va trimite o *circulară* tuturor *despărțămintelor* noastre. «*Universitatea liberă*», de sub

conducerea d-nei *Sabina Cantacuzino*, ne pune la dispoziție din prilejul acesta *36 de conferențieri*, pentru diferite orașe. Aducându-se mulțumite «Universității libere», se va îngriji societatea noastră ca și în celelalte orașe să se serbeze în chip vrednic ziua în care poporul românesc a depus juru-ința că nu mai vrea să fie sclav, ci membru în concertul popoarelor. Conferențele să fie, întrucât se poate, întovărite de coruri, etc. Autoritățile militare, civile și bisericești vor fi rugate să înlesnească despărțămintelor serbarea. — În urma circulării noastre, adresată tuturor *consilieratelor agricole* din Transilvania, ne-au răspuns: 1. cel din *Salaj* (arătându-ne că s'au rezervat locuri pentru *căminuri culturale* în aproape toate comunele); 2. cel din *Maramurș* (care ne transpune tabloul a 23 comune, în cari s'au făcut exproprieri pentru școli primare, *case naționale*, etc. — și promise și pentru celelalte comune); 3. cel din *Sătmar* (care ne arată că s'au hotărât încă de prin 1924 locuri pentru *case naționale* în cele mai multe comune). Se aduce *mulțumită* acestor consilierate, cari au înțeles atât de bine glasul nostru de chemare. Conferențiarul «Asociațiunii», dl *I. Neagoe*, este încredințat să între în legături cu consilieratele acestea. — În *lupta* pe care o purtăm *împotriva analfabetismului* avem de înregistrat că din *28 de comune* am primit rugări să punem la îndemâna celor doritori de carte abecedare, ca să se țină «*cursuri de analfabeți*». În urma circulării noastre concurează deci 28 de comune pentru premiile puse în vedere. Biroul «Asociațiunii» a trimis *674 ex.* din *Abecedarele* scrise de dl *I. Bota* și *450 ex.* din acelea ale dlui *I. Ciordănescu* (total 1124). Conducătorilor de cursuri li s'a adus la cunoștință

printr'o *circulară* cum au să se țină examenele, ca să corespundă premierii dorite de «Asociațiune». — Domnul *Gavril Todică*, membru în comitetul central își înaintează dimisia din acest comitet, oferindu-și și pe mai departe serviciile la publicațiile noastre. Demisia se va înainta viitoarei adunări generale (la Reghin). — În urma *apelului* nostru înaintat *băncilor românești* am primit până acum următoarele sume: Institutul de credit și economii «*Albina*», Sibiu 50,000 lei; Institutul «*Furnica*», Făgăraș 1000 lei; Banca «*Oravițana*», Oravița 1000 lei; Institutul «*Bârzava*», Reșița 600 lei; Banca «*Țara Oltului*», Viștea de jos 500 lei; «*Banca românească*» din Valea Someșului, Dej 200 lei — total 53,300 lei. Li se exprimă mulțumiri și pe această cale pentru interesul ce-l poartă culturii. — Cu *reorganizarea despărțământului Treiscaune* a fost încredințat dl *Dr. Ioan Popa*, medic în *Sf. Gheorghe*. Dsa a luat conducerea cu plăcere și a convocat o adunare de reorganizare, pe ziua de 22 Februarie, a. c. Atunci s'a ales un comitet nou, în frunte cu dl *Dr. I. Popa*, având 4 m. în comitet și pe funcționarii despărțământului (între cari și fostul nostru propagandist cultural dl *Aurel Nistor* din Arpăfac, ca secretar). Alegerea se aprobă și se exprimă convingerea că în mâinile actualilor conducători despărțământul va prospera. Auspiciile sunt din cele mai bune. — Dl *Vas. Stoicanea*, protopresb. în Șercaia, a fost încredințat cu *reorganizarea despărțământului Șercaia*. Adunarea de reorganizare s'a ținut în 1 Martie, a. c. Director a fost ales dl *V. Stoicanea*. — *Despărțământul Cincul-mare* s'a reorganizat prin dl primpretor *Ioan Șindru* din Cincul-mare. În 8 Martie a. c., s'a ținut adunarea de constituire. (In-

tr'alt loc mai multe). — Dl *Aurel Paul Bănuțiu*, «directorul propagandei culturale din nouile teritorii» (cu sediul în Sighișoara) a reorganizat *despărțământul Sighișoara*. (Mai multe în alt loc). Tuturor acestor pioneri culturali li se aduc vii mulțumite. — *Despărțământul Careii-mari* raportează despre o viie propagandă culturală la sate, paralel cu aceea a învățătorilor din plasă și cu concursul administrației județului Sătmar. În comuna Andrid s'a înființat o agentură. Mulțumiri învățătorilor din *despărțământ* și cererea de a trimite 10 biblioteci populare pentru agenturi se primește. — Dela *directorul despărțământului Arad* se primesc, de asemenea, vești îmbucurătoare. Dl Dr. Botiș, directorul *despărțământului*, în numele *despărțământului* își ia însărcinarea de a organiza în cadrele «Asociațiunii» întreg *ținutul aparținător județului Arad* și speră că, în cursul anului acestuia «Asociațiunea» va avea *despărțăminte* în toate plasele județului Arad. Despre activitatea aceasta mult promițătoare se ia act cu mulțumită. — Membrii noi înscriși:

	desp.	fond.	pe viață	activi	ajut.	total
Reghin	—	—	3	—	—	3
Sibiu	—	—	1	—	—	1
Satu-mare	4	—	5	49	—	58
Reghin	—	—	3	—	—	3
Careii-m.	—	—	1	—	—	1
Careii-m.	—	—	—	—	—	—
(aj. Andrid)	—	—	—	—	14	14
	4	—	13	49	14	80

Pentru *revizoratul școlar din județul Orhei* se trimit, la cerere, 10 biblioteci populare de ale «Asociațiunii» și statute.

Pentru *Basarabia* se dau alte 300 de cărți din biblioteca poporală, prin comandamentul școlii militare din Sibiu.

Cărți se trimit direcțiunii *liceului de fete al Statului din Rădăuți* (Bucovina), la cerere. — De asemenea *Biblioteca cercului cultural «Mircea Vodă» din Bagod*. — O bibliotecă populară primește: *direcțiunea băilor Borsec, școala din Seliște* (județul Arad), (cererea dlui învățător Gh. Marcu) — alte cărți, pentru premii, dl învățător T. Heghie din Brad. — Din cele 2 volume apărute până acum ale dlui Dim. Comșa, prof. și m. în secțiunea economică a «Asociațiunii», din domeniul agriculturii (volumul I à 150 Lei, volumul II à 90 lei) se cumpără *câte 20 ex.* pentru împărțirea lor la biblioteci populare mai importante. — Pentru ca să se cinstească *memoria* vrednicului bărbat, care a fost *Vasile Lucacu* (mort în 1922) comitetul decide, la propunerea dlui preot Ioan Costin, din Satu-mare și în conformitate cu hotărîrea adunării generale dela Arad (1924) — ca să se întreprindă pașii necesari pentru ca să se preschimbe casa, în care a murit Lucacu într'o casă-cămin pentru ucenici. (Conferențiarul nostru, dl I. Neagoe, e încredințat să intre în legătură cu organele *despărțământului* nostru și cu primăria din Satu-mare.) Se publică un *concurș* pentru cea mai bună lucrare — biografie — pentru popor. a regretatului Lucacu. Terminul: 31 Dec. 1925. Premiul de 10,000 de lei. Anonim (vezi concursul).

Desp. Cluj ne încunoștințează că a hotărît serbătorirea dlui *director de teatru din Cluj Zaharie Bârsan*, din prilegiul împlinirii a 25 de ani de *activitate artistică*. *Desp.* se roagă să adreze centrul și să trimită o circulară în sensul acesta, iar la serbarea de sfârșit de stagiune, în Cluj, să trimită o adresă în numele «Asoc.». «Transilvania» să dea o deosebită atenție momentului. Meritele dlui Z. Bârsan sunt

culoscuțe de toți. Timp de 25 de ani a fost un stegar desinteresat al culturii în mijlocul nostru. Pașii întreprinși de desp. Cluj sunt acceptați și de centru. «Transilvania» va conține articole ocazionale, din ist. teatrului nostru din ultimele 3 decenii. — Se hotărăște publicarea succesivă a *scrierilor inedite* ale lui *Ioan Pop Reteganul*. Secr. lit. subst. referază despre corespondența purtată cu vād. scriitorului. În «Bibl. pop.» va apărea prima broșură, în viitorul apropiat. Materialul acesta este o achiziție prețioasă a «Bibl. pop.» — Secr. lit. subst., dl *Dr. Horia Petra-Petrescu*, prezintă manuscrisul unui: «*Repertoriu de piese teatrale vrednice de jucat*» de diletanși, la sate și la oraș. Cuprinsuri pe scurt, indicația numărului de persoane (bărb., fem., principale, secundare), scenăria, durata, editura, observații. Lucrarea e menită pe seama învățătorilor și preoților la sate, apoi a intelectualilor, la oraș. (Dorința de a apărea o astfel de carte și-a exprimat-o și adun. gen. din 1924, la Arad, prin comisia cenzurătoare.) Dl secr. este înputernicit de a intra în legătură cu «*Soc. p. fond de teatru român*» și de a tipări cu sprijinul acestei soc. materialul.

«*Reun. culturală națională a meresiașilor români din Sibiu*» a proclamat «Asoc.» de membru onorar, trimițându-i diploma. Mulțumiri din partea com. centr. — În privința «*Dicționarului de neologisme*», pregătit de dl *Enea Hodoș*, hotărăște comit. centr. ca «Asoc.» să recomande tip. Acad. Române și să aducă mulțumiri autorului p. meritoasa-i lucrare. Starea financiară actuală a «Asoc.» nu-i permite ca să investească un capital de 150,000 de Lei în acest valoros «Dicționar».

Cerându-se mereu *proiecte de case naționale* s'a hotărât ca să se întocmească două proiecte de case naționale

prin arhitectii ministerului cultelor și artelor («Casa școalelor»), unde va interveni dl președ.

Aprobarea statutelor celor nouă să se accelereze. Dl conferențiar *I. Neagoe* e invitat să pregătească un anteproiect de «*Regulament*» p. comitetul central, altul p. despărțăminte și al treilea p. cercurile culturale (agenturi). *Secțiunile științifice-literare* vor ținea o șed. *extraordinară în Cluj*, în ziua de 9 Apr., pentru modificarea «*Regulamentului*» lor.

Dela secțiile literare și științifice ale „Astrei”. În zilele de 9 și 10 Aprilie, a. c., au ținut secțiile noastre două ședințe extraordinare în Cluj. Ședințele au fost convocate de dl președinte cu scopul ca să se încuviințeze proiectul cel nou al «*Regulamentului*» secțiilor. — La ședințe au luat parte d-nii: Vasile Goldiș, preș.; Dr. Gh. Baiulescu, inspector sanitar-general, Brașov; N. Bogdan, director de liceu, Cluj; prof. univ. Gh. Bogdan-Duică, Cluj; prof. univ. Dr. Alex. Borza, Cluj; Dr. Tiberiu Brediceanu, director de bancă, Brașov; dir. academ. comer. Aurel Ciortea, Cluj; prof. univ. Dr. Nic. Drăgan, Cluj; prof. univ. Dr. Silviu Dragomir, Cluj; prof. univ. Dr. Onis. Ghibu, Cluj; prof. univ. Dr. Vladimir Ghidionescu, Cluj; ingin. silvic Mihail Ittu, Cluj; T. V. Păcășianu, publicist, Cluj; dir. școalei normale Dr. Pavel Reșca, Cluj; prof. școalei sup. de comerț Dr. Mih. Șerban, Cluj și prof. univ. Victor Stanciu, Cluj. Notar a fost secr. lit. subst. Dr. Horia Petra-Petrescu. Ținându-se la ora 5, pe când era convocată șed. extraord. I, la Universitate o conf. a prof. univ. din Paris Carcopino, s'a început șed. la ora 6 și nu s'a putut termina materialul de debătut într-o singură ședință. Dl prof. univ. Gh. Bogdan-

Duică, președ. secției literare-artistice, a citit articol de articol proiectul compus de d-sa în colaborare cu d-nii Dr. Sextil Pușcariu, Dr. Silviu Dragomir, Dr. Onis. Ghibu, Dr. P. Roșca și Dr. Coriolan Petran. Pe lângă mici schimbări neesențiale — mai mult stilistice — s'a primit «Regulamentul» cel nou din partea secțiilor. Astfel sunt stabilite pe viitor normele, după cari au să lucreze cele 9 secții. Urmează ca adunarea generală să-și dea și ea consensul (la Reghin, a. c.). «Regulamentul», primit în unanimitate în ședințele plenare extraordinare, se va multiplica și va forma baza de discuție la adun. gen. — Toți membrii prezenți au luat parte la discuții. S'au schimbat păreri în privința viitoarei activități. Așa d. e. dl *Dr. Mih. Șerban* și-a exprimat dorința ca președinții secțiilor să fie în preponderanță cu locuința în Cluj, ca să poată ținea cel puțin o ședință la lună. Dl preșdinte *Goldiș* a amintit cu satisfacție că orașul Cluj ne-a pus la dispoziție un loc de casă foarte potrivit, între «Teatrul Național» și «Casa învățătorilor». Locul ar putea aduce un venit frumos pentru un viitor palat al «Asociațiunii». Dl *Dr. Alex. Borza* a accentuat, aprobat de toți cei de față, că menirea «Asociațiunii» este mai mult de a fi o societate culturală de popularizare a științelor în masele largi ale poporului și de răspândire de lectură românească bună, decât o societate academică. Pentru știința propriu zisă avem acum Academia Română. Dl *Victor Stanciu* a pledat pentru un călindar de părte (bloc), ca al soc. «Kosmos». Fiecare pagină să conțină sfaturi prețioase din domeniul gospodăriei și al științelor, într'un stil popular. — S'au hotărât și oratorii la adunarea generală dela Reghin. — Ședințele extraordinare au să se țină de aici înainte totdeauna în ziua

de Constantin și Elena, și nu în 14 Iulie. Localitățile să se schimbe. De astădată să fie Clujul locul de întâlnire. — *Secretarul literar substituit* a citit o lungă dare de seamă despre publicațiile «Asociațiunii», relevând greutatea pecuniară, apoi a schițat planul proiectatului «Almanah» al «Asociațiunii». S'a luat la cunoștință, dându-se secr. lit. subst. imputernicirea de a persevera pe cărarea apucată. — Seara a doua s'au întrunit membrii la o masă comună în otelul New-York, petrecând ceasuri plăcute, în discuții utile.

„Asociațiunea” și Basarabia.
Tot în ziua de 9 Aprilie, a. c., a ținut comitetul ales pentru Basarabia o ședință în sala de conferențe a bibliotecii Universității din Cluj. Au luat parte domnii: preșdinte Vas. Goldiș (Arad); Dr. Tiberiu Brediceanu (Brașov); Dr. Liviu Câmpeanu, Dr. Silviu Dragomir, Dr. Onisifor Ghibu și Dr. Sextil Pușcariu (din Cluj). Notar: Dr. Horia Petra-Petrescu. Dl preș. a expus pe larg fazele problemei propagandei în Basarabia, dela hotărîrea adun. gen. din anul trecut, dela Arad, până acum. — După desbateri, la cari au luat parte toți cei de față, s'au hotărît următoarele: 1. Propaganda plănuită în Basarabia nu se abandonează, ci se va pregăti, ca să reușească după dorința tuturor; 2. se vor tipări două broșuri de propagandă, de împărțit în Basarabia. În ele se va explica însemnătatea culturală a «Asociațiunii» și omogenitatea culturii românești; 3. Tinerii basarabeni dela univ. din Cluj vor fi convocați în curând, ca să-i apropiem de societatea noastră; 4. La timp potrivit se vor trimite câte va persoane de încredere, să vină în legătură cu cercurile conducătoare din Basarabia.

Din alte despărțăminte. *Desp. Treiscaune.* Dl medic din Sf. Gheorghe *Dr. Ioan Popa* a fost încredințat din partea comit. central cu reorganizarea desp. Spre scopul acesta a convocat o adunare constitutivă pentru ziua de 22 Februarie, în Sf. Gheorghe. Adun. s'a ținut în sala festivă a prefecturii județului Treiscaune. Dl Dr. I. Popa a deschis adun. insistând asupra însemnătății «Asoc.» mai cu seamă acum, după război. Biroul ad hoc s'a compus din dnii: președ: *Dr. Vicențiu Rauca-Răuceanu*; secr. *Teodor Căpușan*; casier *Andrei Măsariu* Dl Rauca-Răuceanu a ținut o vorbire mai lungă despre «Asoc.». A urmat entuziastul nostru propagandist, pâr. *Aurel Nistor*, adm. protopopesc, care a analizat activitatea «Asoc.», arătând totodată cum lucrează un desp. model ca cel al Sibiului (a răspândit și buletine de ale acestuia în public). În noul comitet al desp. au fost aleși în unanimitate: dnii *Dr. Ioan Popa*, director al desp.; pâr. *Aurel Nistor*, secretar; lt. colonel *Culici*, *Dr. Miron Crețu*, *Mihail Tigoianu* și *Const. Dediu*, membrii în comitet.

S'a deschis o listă de subscriere pentru cumpărarea unui cinematograf ambulant. Așteptăm din partea desp. Treiscaune cele mai frumoase dovezi, de activitate.

Din activitatea conferențiarului nostru, dl I. Neagoe. Ne propunem să însemnăm în liniamente generale unele observații și unele fapte ale conferențiarului nostru. Sunt excerpte din rapoartele dsale, înaintate comitetului central. Din ele va reieși, credem, din când în când, câte o icoană culturală sau câte o preocupare de «intelectual», vrednică de a germina mai departe.

1. În urma încredințării primite din partea comitetului central, a con-

vocat conferențiarul nostru o adunare în *Cincul-mare*, ca să reorganizeze despărțământul. Adunarea s'a ținut în 8 Martie, a. c. Ca să se vadă dragostea cu care a fost primit reprezentantul societății noastre, însemnăm că s'a ridicat în *Cincul-mare* o poartă triumfală, din partea țăranilor, că i-au ieșit înainte cu fanfara locală și că societatea tinerimei i-a oferit flori. Dl dir. de bancă *Stănuleț*, un vrednic sprijinitor al societății noastre, l-a bineventat la hotarul comunei. Convoitul a plecat la biserică, unde s'a oficiat serviciul divin. În sunetele muzicii s'au îndreptat apoi cu toții spre sala cea mare a Otelului comunal «Concordia». Ca președinte a fost proclamat veteranul preot *Baștea*, iar secretar dl agronom regional *Vanghelie Topriceanu*. De față a fost, pe lângă intelectualii și țăranii, veniți în număr mare, și dl director al propagandei culturale din noile teritorii, dl *Aurel Paul Bănuț*. Conferențiarul nostru în vorbirea sa a pus la inimă ascultătorilor nobila misiune a societății noastre, relevând două puncte din trecutul despărțământului ce se reînființează: 1. Banca locală: «*Armonia*», încă înainte de război, a plătit 20 de abonamente la Biblioteca noastră populară; 2. la căsătoria unui tinăr (I. Vlad) s'a colectat la «*jocul miresei*» o sumuliță și peștru «*Asociațiune*». Pe drept cuvânt a lăudat conferențiarul și banca și ideia cu colecta la «*jocul miresei*» (*n'ar fi bine să pornească băncile să se aboneze la țel și acum? și n'ar fi cu cale ca la câte un «joc al miresei» să se gândească nuntașii și la societatea noastră?*).

S'a purces la reorganizarea despărțământului. În fruntea lui s'a ales cu aclamațiune dl pretor *I. Șandru*, director. Noul director a mulțumit și a promis cea mai întinsă activitate. Dl *A. P. Bănuț* a ținut o măduvoasă

conferență despre *Mihail Eminescu*, recitând pasajii din opera poetului.

«*Reuniunea femeilor*» din localitate a ținut să își arate dragostea față de soc. (conducătoarea reuniunii este dna *preoteasă Conta*, apoi, între cele cari a lucrat mai mult, dna *Stănuț*). În legătură cu serbarea «*Astrei*» s'au aranjat două reușite expoziții. Dl confer. scrie: «*Expoziția de copii* s'a aranjat cu scopul de a se delătura dela început tendințe ce s'au observat și la români de a nu avea decât puțini copii, ceea ce constituie o primejdie națională. Copilașii curați, în port național, s'au prezentat cât se poate de bine, unii în brațe, alții lângă mamele lor, sub supravegherea și îngrijirea «vrednicei conducătoare a grădinei de copii din loc». Mamele au fost premiate cu premii dela 50 până la 250 lei».

În *expoziția de industrie casnică* s'au arătat lucruri frumoase și aici s'au împărțit premii. *Doamnele câștigătoare au lăsat sumele Reuniunii, ca aceasta să se înscrie membru fondator la «Asociațiune»*. Dl primpretor a mulțumit Reuniunii.

La amândouă expozițiile a vorbit și conferențiarul nostru. Seara s'a dat o reușită *representare teatrală* de diletanți («*Sâmbăta morșilor*»; în rolurile principale dl și dna agronom *Topriceanu*). Conferențiarul resumează impresiile: «m'au întărit (impresiile câștigate) în nădejdea, că acest despărț. sub conducerea noului comitet va ajunge între cele mai active organizații».

2. În *Despărț. Teiuș* a convocat dl conferențiar o adunare pentru ziua de 22 Martie. În desp. există societăți după sistemul american, «de ajutor și cultură». La adunarea din Teiuș a luat multă lume parte, în localul școlii. A fost de față vicepreșed. soc. locale și dl învățător *Emilian Repede*, etc. Publicul a ascultat cu viu interes con-

ferența și s'a pregătit terenul ca soc. locală să ajungă un cerc cultural al «*Asociațiunii*». În 29 Martie a ținut dl conferențiar o adunare în com. *Cetea*, la care au participat și membrii soc. de cultură și ajutor «*Dr. Al. Vaida*», cu vicepreședintele în frunte, apoi preoții *Frâncu*, cu dna preoteasă *Cornelia Frâncu, Bota*, etc. Conferențiarul nostru a vorbit despre folosul cărții și despre activitatea unui cerc cultural, recitând și câteva poezii de *Eminescu* și *Goga*.

3. Pentru 15 Martie a convocat conferențiarul nostru o adunare de *reorganizare* a *despărț. Sighișoara*, intrând în legătură cu dl *A. P. Bănuț*. Adunarea s'a ținut în sala de gimnastică a liceului de stat «*Principele Nicolae*». La serviciul divin a rostit dl părinte administrator protopopesc *Muntean* rugăciunea pentru adunări. La ora 3 s'a început adunarea, luând parte aproape toți intelectualii de seamă din Sighișoara și popor în număr mare. (Preoțimea, durere, n'a luat parte!) Biroul s'a constituit sub conducerea conferențiarului nostru: secretar ad hoc dl subrevizor școlar *I. Șerban*. Conferențiarul a vorbit în cuvântarea de deschidere și despre marea adun. generală a «*Asociațiunii*» din 1879, în Sighișoara. Dl subpref. *S. Balint* a scuzat absența dlui prefect *Prescurea*, care s'a înscris mai apoi cu 1000 de lei, membru fondator. Membri noi s'au înscris din prilejul adunării acesteia: 4 membri fondatori; 12 membri pe viață; 36 membri activi. S'a ales un *comitet nou* în frunte cu merituosul și harnicul domn *Aurel P. Bănuț*, directorul propagandei culturale în noile teritorii. Desp. se va numi de aici înainte «*Despărțământul central județean Târnava-mare*». În comitet 8 membri (și nu 4!), ca să angajeze mai multe forțe. «*Între membrii comitetului, raportează dl confer., a fost*

aleasă în rândul prim ca membru dna *Rajira Prescurea, soție de prefect*. După cât știu este primul caz în viața «Asociațiunei» ca într'un comitet de desp. să fie aleasă o femeie, cred însă că nu este contrar dispozițiilor statutelor și nici nu este în detrimentul societ., cu atât mai mult, că chiar după dispozițiile din trecut membrii fondatori și: pe viață, cari, natural, pot fi și femei — sunt de drept membrii ai comitetului... Primirea resp. alegerea și a femeilor mai de seamă la conducerea organizațiilor «Asociațiunii», începând cu comitetul cercului cultural al «Astrei» dela sate, trecând la comit. despărțămintelor și chiar în comitetul central, cred că ar fi cât se poate de folositor societății noastre. Prin aceasta s'ar câștiga concursul foarte prețios al femeilor și s'ar putea începe o colaborare chiar cu societ. de femei (Reuniuni), dintre cari unele, după cum m'am putut convinge, d. e. Reuniunea femeilor din Beiuș și jur (Dna Dr. Ciordaș, etc.) dezvoltă o activitate laudabilă. Ar fi un pas însemnat înainte în viața societății noastre această colaborare».

Nou alesul director al despărțământului, dl Aurel P. Bănuț, a promis că va lucra cu tot zelul pentru «Asociațiune», de ceeace nu ne îndoim, cunoscându-i marea râvnă în ogorul culturii. Adunarea a reușit foarte bine.

*

Turneul maestrului C. Nottara. Sărbătorit în metropola României Mari de toți fii și de însuș Regele Țării, la împlinirea a jumătate de veac în care și-a închinat întreaga viață Thaliei și Melpomenei, lucrând la deștețenirea ogorului culturii naționale și înaripând sonorul verb românesc, maestrul Nottara, disprețuind lipsurile și oboseala, a pornit în turneu prin provinciile alipite, cu piesele: «*Apus de soare*»,

perla din colierul trilogiei lui Delavrancea, și «*Ludovic al XI-lea*».

La Sibiu, în zilele de 11—13 Martie, mi-a fost dat să-l revăd în aureola magistralelor creații din: *Oedip Rege*, *Cocoșul negru*, maestrul atingând în *Ludovic al XI-lea* culmea realizărilor dramatice.

Publicul românesc sibiian l-a cinstit precum se cuvine acestui venerat pontif al artei noastre dramatice, *Asociațiunea «Astra»* prezentându-i omagiul său prin cuvântarea mișcătoare a fostului elev al maestrului, *domnul Baila*, oferindu-i o liră și jerbe de flori, la care moșneagul pururea tânăr a răspuns atât de emoționant, în liniștea de templu și încordata atenție a spectatorilor. Spicuiesc din vorbirea maestrului următoarele:

— «Celor cărora le-am dat întregul suflet, cuvine-se a le cere măcar o particică din al lor, dar curat, sincer, rugându-i a nu-mi atribui mai mult decât merit eu, ca umil ostaș al *datoriei față de țară*.

«50 de ani de mucenicie, de apostolat, având de învins în anii debuturilor mentalitatea vremii, ostilă scenii și considerând ca o degradare îmbrățișarea carierei actricești, lovind cu toiagul răbdării în această stâncă pentru a fășni pe încetul izvorul dreptei înțelegeri și iubirii de teatru, — am trăit anii de glorie și dureri ai lui *Millo, Pascali, Agata Bârsescu, Aristizza Romanescu*, a marilor: *Manolescu și genialul Liciu*, prea curând dispăruși; mi-am împletit viața cu atâtea mari evenimente din istoria neamului, abia născând, și atâtea de înălțat în aceste 5 decenii; viața mea a fost consumată de 2 torțe (făclii) ce ardeau la ambele capete, mistuindu-mă pe încetul, ci *tot mai vie* crescând lumina lăuntrică! — Am vrut să trezesc gutul pentru dumnezeiasca artă drama-

tică, *invietoare a trecutului, animatoare a istoriei*, aceea care incarnează și evocă puternic pe marii Voevozi, faptele și geniile unui neam, să arăt că și *în dulcele nostru graiu* putem atinge culmi, atât ca lucrări dramatice, cât și ca efecte și realizări scenice.

«Actorul este un scafandru, un miner, explorând adâncurile tainice ale sufletului omenesc pentru a smulge din funduri: perlele, coralele, iară din stâncă și cărbune să scoată: diamantul pasiunilor *nobile* și caracterelor *etern umane*; el este puntea de legătură magică între concepția autorului și public, căruia i-o tălmăcește, făcând din acest conglomerat obștesc un material atât de lesne de modelat după puterea de persuasiune ce are, după *sufletul ce pune* pentru a merge tot la suflet și a-l cuceri!...

«Murind odată cu ultimul cuvânt și gest, cu cel din urmă rol ori apariție pe scenă, în urma noastră rămâne abia un nume, o legendă poate, *ci noi trăim prin pârțicica de inobilare a sufletului omenesc, a spectatorilor, și de slujire a patriei*. — Nu se poate imagina actorul fără public; spionându-vă sufletul D-Voastră, din el ne tragem, ca și scriitorii, resursele Artei și precum reciproc e adevărată — că ades publicul e o creație a noastră, tot astfel și noi suntem creația D-Voastră, consacrați ori nu de Marele Anonim. — Trecând peste toate micile deșertăciuni ale vieții și mizeriei inerente vieții actricești: *sublimă în tragicul ei, nu am trăit decât prin și pentru Teatru!* Am lucrat cu bunătațe, generațiilor de elevi vrând să le insuflu acest *cult fanatic* pe care trebuie să-l aibă acei ce au norocul să poseadă grăuntele minunat al harului divin, să-l descopere și să muncească pentru a-l valorifica și pune în serviciul semenilor, nației lor și umanității»....

E un întreg «Crez» al artei, o *profesiune de credință*, cu adevăruri profunde și sfaturi atât de pline de sens, — discipolilor săi.

Interpretarea, în genere, a fost la înălțime; toți actorii, majoritate elevi ai săi, contribuind să nu știrbească nimic din aureola sărbătoririi maestrului, iar dl Critico a excelat.

Elevii școlilor secundare l-au dus pe maestrul în triumf, purtându-i trăsura dela Teatrul Orășenesc până în Piața Mare, de unde maestrul cu ochii înlăcrămați, mulțumind dragilor tineri și sibiienilor, pe când natura arunca în cale-i petalele florilor de ghiață, — și-a luat zborul, continuând turneul de triumf și sărbătorire *a sa*, care e a *neamului nostru însuș*.

Cezar Cristea.

«Se 'ntreabă mîntea sănătoasă. Câteva întrebări foarte îndreptățite, pentru minoritarii și connaționalii noștri». De *Dr. H. Petra-Petrescu*. Sibiu, Tip. Instit. de arte grafice «Dacia Traiană», 1925, 164 pag. tip. petite. — Dacă țin să atrag atenția cetitorilor asupra acestei lucrări o fac din convingerea că materialul adunat va putea aduce servicii reale în conversațiile noastre zilnice. Atmosfera din zilele noastre este suprîncercată cu fel de fel de lozinci, care de care mai deșănțate. Se discută la infinit prin cafenele, prin cluburi, în familii — dar de cele mai multe ori se bate «apa în piuă», cum s'ar zice. Ca să se lămurească unele probleme și ca pe urma răspunsurilor date — și în societatea română și în societatea străină — să purcedem la fapte în concordanță cu ceea ce «mîntea sănătoasă» ne dictează tuturoră — aduc *argumente*, citate dela isvor, din zeci și zeci de autori, bărbați de stat, «politicieni», oameni conducători-culturali, etc. și pun întrebări. Întrebările

acestea să fie folosite și de intelectualul român în societate, ca să dea *de gândit* oponentului și să purifice atmosfera.

În capitolul: «S'a vrut sau nu s'a vrut desnaționalizarea «naționalităților» din Austro-Ungaria?» sunt înșirate de cele mai multe ori în textul original (german, maghiar, francez, italian) mărturisirile a peste 60 de personalități, începând dela șefii armatelor austro-ungare (Conrad), germane (Ludendorff), dela fostul ministru de externe austro-ungare (Czernin), dela reprezentantul Germaniei în Viena în decursul războiului (Tschirschky) — până la șefii statului francez, unii englezi de seamă, prez. ligii italiene «Dante Alighieri», americani specialiști, conducători cehi, conducători sași dela uoi, scriitori și oameni politici de seamă germani și austriaci (Delbrück, Naumann, Renner, Kaundl, Harden, Nowak) — până la conducătorii noștri români, social-democrații maghiari, câți-va maghiari și — Max Nordau, sionistul. Pe urma mărturisirilor acestora autentice, cari aproape toate constată că s'a lucrat sistematic la desnaționalizarea «naționalităților» — se trag concluziile logice. Adevăruri pe cari, dacă le-am fi spus noi, «naționalitățile» în decursul războiului, am fi înfundat pușcări sau am fi fost spânzurați, sunt rostite și scrise astăzi de contele Czernin, de mareșalul Conrad, de mareșalul Ludendorff, de contele Tschirschky, de cei ce ne-au poruncit să ne ducem în bătaia tunului, în decursul războiului. Ce tragi — comedie grozavă! Iată constatarea logică, pe urma căreia se pornește o serie întregă de întrebări (capit. «Atunci...» și «Câteva întrebări foarte îndreptățite»). Se trage «Summa summarum»: *pentruce au căzut?*, arătându-se izvorul relelor. Un Mene Tekel Păraes pentru oricare

stat din zilele noastre. Alt capitol analizează «cum s'a otrăvit opinia publică» cu caricaturi, cari au ridiculizat popoare întregi, sistematic (sunt și ilustrații în lucrare). Se arată cum francezii remarcă «*nobleța*» la individualitățile pe cari le consideră de reprezentante ale geniului francez. Se arată cum dela «războiul de porci» cu Serbia s'a ajuns la războiul de oameni, fiindcă n'a domnit condenscența reciprocă — fiindcă agrarianii maghiari s'au opus *sistematic* ca țărănimea sârbească să aibă un debușeu pe undeva. Un capitol analizează influința destruoasă a unei prese venale și șoviniste (relațiile germano-engleze). Altul pune la inima cetitorului să *formuleze* întrebări concrete în discuții, ca să nu se piardă timpul cu frazeologie bombastică. E vorba doară de viața a milioane de oameni! De viitorul omenirii! Intr'un capitol întreabă o seamă de *specialiști*: Știi ce va să zică un viitor războiu? și e descrișă puterea diabolică a «levizitei vezicante». Aceasta să fie medicina omenirii bolnave? În 6 ceasuri nimic de pe suprafața pământului un oraș ca Parisul! Intr'alt capitol citez pasagii elocvente de ale lui Gandhi, Tagore, convingerile unui gen. Sarraut, ca să se evidențieze cât de mult a scăzut prestigiul europeanului în Azia, în Africa. E mare primejdia pentru cultura europeană întreagă dacă pefseverăm, popoarele albe, pe cărarea apucată. Ne trebuiesc «europeni, cari se deșteaptă!» Apeluri logice spre ce unește, spre ce închiagă. Dacă lozincile sănătoase nu vor pătrunde: sângele nevinovat pe capul celorce se joacă cu focul!

Lucrarea vrea să dea de gândit și să îndemne la muncă pozitivă. (Costă 30 de Lei.) H. P.-P.

Cărți de declamat pentru tineretul nostru. Dl Iosif Stanca din Ilia tipărește sub titlul «Comoara», o «bibliotecă a școlărilor și a tinerimei». O broșură: «*De zile mari*» cu «poezii potrivite pentru educația națională», a apărut în ediția a 2-a chiar, cealaltă: «*Să declamăm!*» cu «poezii pentru nobilitarea inimii» (amândouă în 1924. Se expediază dela autor din Ilia. Tipogr. Adolf Hirsch din Deva.)

Poeziile sunt bine alese. Coșbuc, Goga, Alecsandri, Bolintineanu, A. Lăpedatu, Eminescu, Iosif, Alexandrescu, C. Sylva, V. Cârlova, N. Crainic, A. Bârseanu, N. Vulovici, Andr. Murășeanu, (I. Vulcan, R. Niger chiar), I. Nenițescu, P. Dulfu, sunt luați la contribuție. Cele mai multe sunt arhicunoscute și adunate astfel vor putea servi tineretului la reprezentațiile pentru sărbători. Totuș, unele greșeli sunt supărătoare. Așa în «Basarabia» lui Densușianu: «Să te închidă în *Sicriu*» (cu majusculă!), apoi «*Narcoticul țarist!*» Pe lângă câteva poezioare, cari puteau lipsi — multe recunoscute de bune. Prețul nu e indicat pe copertă.

Piese teatrale pentru periferia orașului și pentru „intelectuali”. In

spiritualele sale cronici, intitulate «*Mon film*» (filmul meu), comentează dl *Clement Vautel* «campania viguroasă» împotriva «*spectacolelor abjecte*», pornită de dl *Gabriel Boissy* în Franța («*Le Journal*», 17 XII 1924). E vorba de piese teatrale, jucate mai cu seamă pe la periferia orașului, scrise de autori necunoscuți (intitulate ca d. e. Taci, că mă iriți... Amorul fără pantaloni, etc.) Dl Boissy se întreabă: «La periferia orașului, în provincie, tinerilor, cari se plictisesc — ce *altă* petrecere le stă la îndemână? Sunt condamnați cu forța, după ce au trecut printr'o școală fără de un ideal superior. — Primele icoane pe cari le vor contempla ei, să nu fie altele decât acestea?» Dl Vautel aplaudă, dar își are o foarte îndreptățită observație: «Ar trebui să știu, de altmintrelea, dacă piesele cele mai primejdioase pentru moralitatea publică sunt în totdeauna acelea, cari se oferă cinic, ca să trezească porcul adormit în sufletul omului (nu doar me decât cu un ochiu). Cutare comedii foarte literare, foarte îmbrăcate, chiar foarte sentimentale, varsă un venin grozav de subtil în inima tinerilor și tinerelor cetățene...»

Bibliografie.

Buletinul «institului de literatură» pe a. 1924—5. Broș. 1 (1925) (50 Lei); — *Aurel P. Bănuș*: *Bibl. «Umor și satiră din Ardeal»*, Nr. 2. *Lămurirea ucenicilor și Raportul doctinelui ambulant în pensiune Ieroftelii Cucu.* (Schife umoristice) 1924, prețul 5 Lei; Nr. 3. *Achim «Fildru»* despre una-alta (ediț. a 3-a, 1925, 5 Lei); — *Teodor V. Păcățian*: *Contribuțiuni la Istoria Românilor ardeleni în secolul XVIII.* Cluj. 1924. (Fără preț).

Reviste: «*Răsăritul*», a. VII. Nr. 29—32; «*Lumea*», a. I. Nr. 24; «*Gândirea*», a. IV. Nr. 12—13; «*Gândul nostru*», a. IV. Nr. 1—2; «*Țara de jos*», a. II. Nr. 4; «*Românul*» (Timișoara), a. I. Nr. 4; «*Lumindtorul*» (Chișinău), a. LVIII. Nr. 7—8; «*Cele trei Crișuri*», a. VI. Nr. 4.

Rev. de muzică, artă populară și folklor «*Tudor Pamfile*». Nr. 1, 2, 3 — Febr. — Apr. 1924, dedicat dlui Artur Gorovei. Adm. cancelaria Liceului Dorohoi.